

Қазақстан Республикасының
Қазақстан Республикасының
Ұлттық Банкі
Ұлттық Банкі

Инфляцияға шолу
2006 жылғы 1-тоқсан

Мазмұны

Мазмұны	2
1. Инфляция	3
a. Тұтыну бағалары	3
b. Базалық инфляция	6
c. Экономиканың нақты секторындағы бағалар	7
Өнеркәсіптік өндірістегі бағалар	7
Ауыл шаруашылығындағы бағалар	8
Кәсіпорындардың мониторингі	8
2. Салық-бюджет саясаты	9
3. Ақша-кредит саясаты	12
a. Ақша ұсынысы	12
Ақша базасы	12
Екінші деңгейдегі банктер бойынша монетарлық шолу	13
Ақша массасы	14
b. Ақша-кредит саясатының құралдары және операциялары	17
Ұлттық Банктің ставкалары	18
Депозиттер тарту	19
Қысқа мерзімді ноталар шығару	20
Заемдар беру	21
Валюталық бағам	21
Вексельдерді қайта есепке алу	25
4. Инфляция болжамы	26
a. 2006 жылғы 1-тоқсанға инфляция болжамын бағалау	26
b. 2006 жылға инфляция болжамы	26
2006 жылғы 2-тоқсанға инфляция болжамы	27
2006 жылғы 3-тоқсанға инфляция болжамы	28

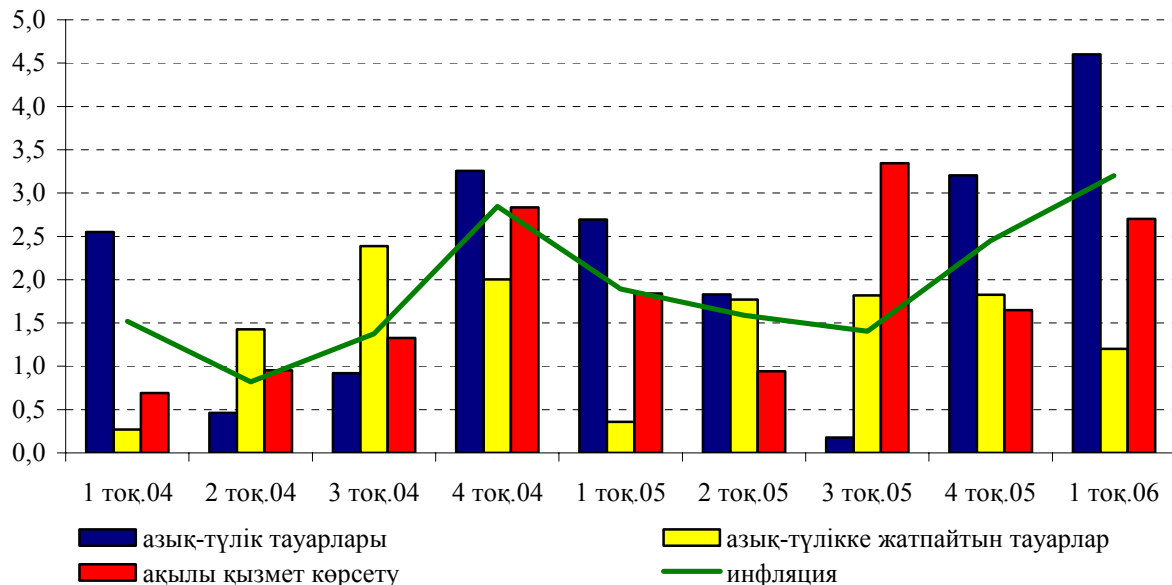
1. Инфляция

а. Тұтыну бағалары

2006 жылғы 1-тоқсанда өткен тоқсанмен салыстырғандай, сол сияқты өткен жылдың тиісті кезеңімен салыстырғанда тұтыну нарығында бағаның қарқындап өсуі байқалды. Мәселен, 2006 жылғы 1-тоқсанның қорытындылары бойынша тұтыну бағасының өсуі 3,2% деңгейге жетті (1-график). 2005 жылғы көрсеткіштермен салыстырғанда ағымдағы жылы инфляция деңгейінің артуы инфляцияның неғұрлым жоғары айлық деңгейде болуына негізделді. Әсіресе, бұл 2006 жылғы ақпанда айқын көрінді, мұнда айлық инфляция 1,5% болды, бұл 2003 жылғы желтоқсандағыдан бастап ең жоғары айлық деңгей болып табылады.

1-график

Инфляция және оның құрамдас бөліктерінің динамикасы (өткен кезеңге қарағанда%)

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Статистика агенттігі

2006 жылғы қаңтар-наурызда азық-түлік тауарларына баға 4,6% өсті. Олардың құрылымында жеміс-көкөніс және қанттың бағасы барынша көтерілді. Бұдан басқа, балық және теңіз өнімдері, ет және сүт өнімдері қымбаттады. Жұмыртқаға бағаның төмендеуі байқалды.

2006 жылғы 1-тоқсанда 1,2% қымбаттаған азық-түлікке жатпайтын тауарлардың ішінде киімнің және аяқ-киімнің, ыдыс-аяқтың, баспа басылымдарының, дәрі-дәрмектердің бағасы өсті.

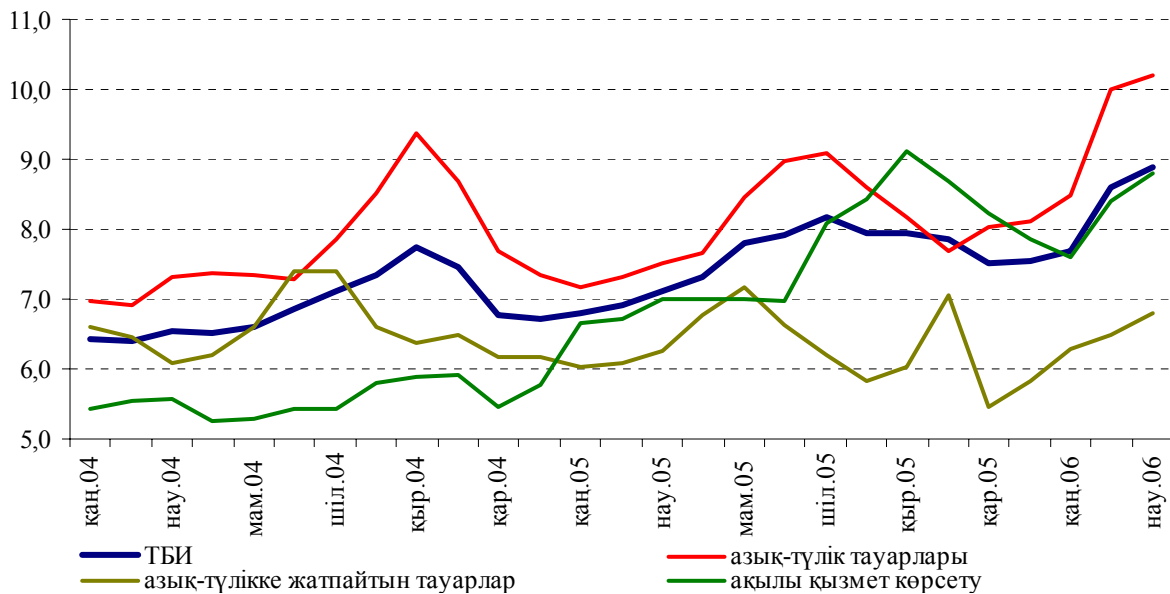
2006 жылғы 1-тоқсанда халыққа ақылы қызмет көрсету бағасы және тарифтер 2,7% деңгейіне жетті. Тұрғын үй-коммуналдық саладағы баға динамикасы тұрғын үйді ұстау бойынша, газбен және электр энергиясымен жабдықтау бойынша қызметтің қымбаттауына байланысты болды. Бұдан басқа, мәдениет, білім беру қызметі, көлік және медициналық қызмет көрсету, байланыс қызметі қымбаттады.

2006 жылғы 1-тоқсанда тұтыну бағасының неғұрлым жоғары өсу қарқыны 2005 жылғы тиісті кезеңмен салыстырғанда инфляцияның жылдық көрсетуде 2005 жылғы желтоқсанда 7,5%-дан 2006 жылғы наурызда 8,9%-ға дейін көтерілуіне әкеліп

соқтырды (2005 жылғы наурызда – 7,1%). Тұтыну бағасының өсуі, негізінен, азық-түлік тауарларының және халыққа ақылы қызмет көрсетудің тиісінше 10,2% және 8,8% қымбаттауына байланысты болды, ал азық-түлікке жатпайтын тауарлар 6,8% қымбаттады (2-график). Жылдық көрсетуде бағаның негізгі өсімі қантқа, жеміс-көкөніс өніміне, күрішке, бензинге, газбен жабдықтау және көлік қызметіне тиесілі.

2-график

Инфляция және оның құрамдас бөліктерінің динамикасы (өткен жылдың тиісті айына %)

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Статистика агенттігі

2006 жылғы қаңтар-наурызда тұтыну бағасының, ең бастысы қанттың, сондай-ақ жеміс-көкөніс өнімінің және көлік қызметінің өсуіне тауарлардың және қызмет көрсетудің жекелеген нарықтарындағы ахуал ықпал етті.

2006 жылғы 1-тоқсанда қант 28,1% қымбаттады, бұл Ұлттық Банктің бағалауы бойынша 3,2%-дан 0,6% жуық инфляцияға қосымша алып келді. Өткен жылдардағы қант бағасының өзгеру динамикасы олардың 1-тоқсанда аз ғана өзгергендігін айғақтайды. Мәселен, 2000 жылы қанттың бағасы 3,0% төмендеді, 2001 жылы – 0,3%, 2002 жылы – 0,4% өсті, 2003 жылы – өзгерген жоқ, 2004 жылы – 1,9%, 2005 жылы – 0,6% көтерілді. Алайда, ағымдағы жылы қанттың ішкі бағасы деңгейіне сыртқы нарықтардағы, оның ішінде Ресей Федерациясындағы ахуал едәуір ықпал етті.

Мәселен, Халықаралық Валюта Қорының деректері бойынша 2005 жылы әлемдік нарықтағы қанттың орташа бағасы 2004 жылмен салыстырғанда 20,4% көтерілді. 2006 жылғы 1-тоқсанда қант 19,6%, бір фунт үшін 17,1 центке дейін қымбаттады. Соңғы рет баға 1981 жылы осылай жоғары көтерілді. Әлемдік нарықтағы қант құнының өсуі қантты балама мұнайдың отын түрлерін шығаруға пайдаланумен, сондай-ақ қанттың жалпы тапшылығымен түсіндіріледі.

Ресей қант нарығына қатысты Ресейдегі қанттың ішкі бағасының үдемелі өсуі 2005 жылдың соңында басталғанын атап өткен жөн. Көптеген жағдайда ресей қант нарығында Ресейдің қантты тұтынуға қарағанда аз шығаруымен түсіндіріледі, бұл тиісінше оның әлемдік бағасына қатысты. Бұл ретте Ресейдегі қант бағасына импорттық баж салығының едәуір төмендеуіне қарамастан, оның бағасы өсіп отыр. Нәтижесінде Ресей нарығы басқа ТМД елдерінің нарықтарына қарағанда қант импорты үшін тартымды болып табылады.

2006 жылғы 1-тоқсанда жеміс-көкөніс өнімінің 19,5% қымбаттауы маусымдық фактормен түсіндіріледі.

2006 жылғы 1-тоқсанда тұтыну нарығындағы бағаның динамикасына ұзақ уақыт бойы инфляцияға ықпал етіп келе жатқан бірқатар макроэкономикалық факторлардың ықпалы жалғаса түсті. Осы факторлардың қолданылуы экономикадағы жиынтық сұраныс пен жиынтық ұсыныс арасындағы теңгермеліліктің болмауына себепші болады. Жиынтық сұраныстың өсу қарқыны жиынтық ұсыныстың кеңею қарқынынан басым түсіп отыр, бұл экономикадағы бағаның өсуіне әкеліп соқтырды.

Жиынтық сұраныстың өсуі экономикадағы барлық субъектілердің (халықтың, кәсіпорындардың, мемлекеттің), сондай-ақ екінші деңгейдегі банктердің кредиттік экспансияларының көбеюімен және шетел капиталының елге айтарлықтай әкелінуімен нығайтылады.

2006 жылғы қаңтар-наурызда 2005 жылғы тиісті кезеңмен салыстырғанда халықтың нақты ақшалай кірістері 15,5% өсті. Халық кірісінің өсуі қажеттіліктің, атап айтқанда бөлшек тауар айналымының өсуімен көрсетіледі. Мәселен, 2006 жылғы қаңтар-наурызда 2005 жылғы тиісті кезеңмен салыстырғанда бөлшек тауар айналымы көлемінің өсуі 12,9% болды.

Соңғы бірнеше жылдар бойы байқалған елеулі экономикалық өсуге қарамастан бөлшек тауар-айналымының кеңею қарқыны нақты ЖІӨ өсу қарқынынан басым болып отыр. Мәселен, 2006 жылғы 1-тоқсанда нақты ЖІӨ 7,7% өсті.

2006 жылғы қаңтар-наурызда нақты жалақының ұлғаюы 2005 жылғы тиісті кезеңмен салыстырғанда 15,1% болды, ал еңбек өнімділігі осы кезеңде 5,0% бағаланды. Осылайша, жалақының өсу қарқынының еңбек өнімділігінің өсу қарқынынан асып кетуі экономикадағы инфляциялық қысымның көбеюіне ықпал етті.

Бұдан басқа, экономика субъектілері кірістерінің артуы ақшаға сұраныстың өсуін тудырады. Ақша ұсынысының тиісінше көбеюі банктердің экономиканы кредиттеуінің кеңеюімен және шетел капиталының әкелінуімен қамтамасыз етіледі.

Мәселен, 2006 жылғы 1-тоқсанда экономикадағы екінші деңгейдегі банктердің кредиттері көлемінің өсуі 5,4% болды, оның ішінде тұтыну кредиттері 12,2% өсті.

Экономиканы кредиттеудің кеңеюі және шетел валютасының едәуір әкелінуі негізінен сыртқы нарықта екінші деңгейдегі банктердің қарыз алу көлемінің өсуіне, сондай-ақ әлемдік бағаның, әсіресе мұнай бағасының көтерілуіне байланысты болды. Мәселен, 2006 жылғы наурыздың аяғында екінші деңгейдегі банктердің резидент еместер алдындағы еркін айналыстағы валютамен жалпы міндеттемелерінің көлемі 2006 жылғы қаңтар-наурызда 11,4% көбейіп, 17,7 млрд. АҚШ долл. деңгейіне жетті. Әлемдік нарықтардағы Brent сұрыпты өңделмеген мұнайдың орташа бағасы 2006 жылғы наурызда 2005 жылғы желтоқсанмен салыстырғанда 9,7% көбейіп, 1 баррель үшін 62,3 долл. болды. 2005 жылғы наурызбен салыстырғанда мұнайдың бағасы 17,3% өсті.

Екінші деңгейдегі банктердің жоғары кредиттік белсенділігі және өтімділігі аясында сұраныстың елеулі өсуі, сондай-ақ елге шетел капиталының едәуір әкелінуі ақша агрегаттарының өсуіне алып келеді. Мәселен, 2006 жылғы 1-тоқсанда ақша массасы 12,9% (2005 жылғы 1-тоқсанда – 5,8% өсуі), айналыстағы қолма-қол ақша – 6,0% (2005 жылғы 1-тоқсанда – 3,8% төмендеуі) көбейді.

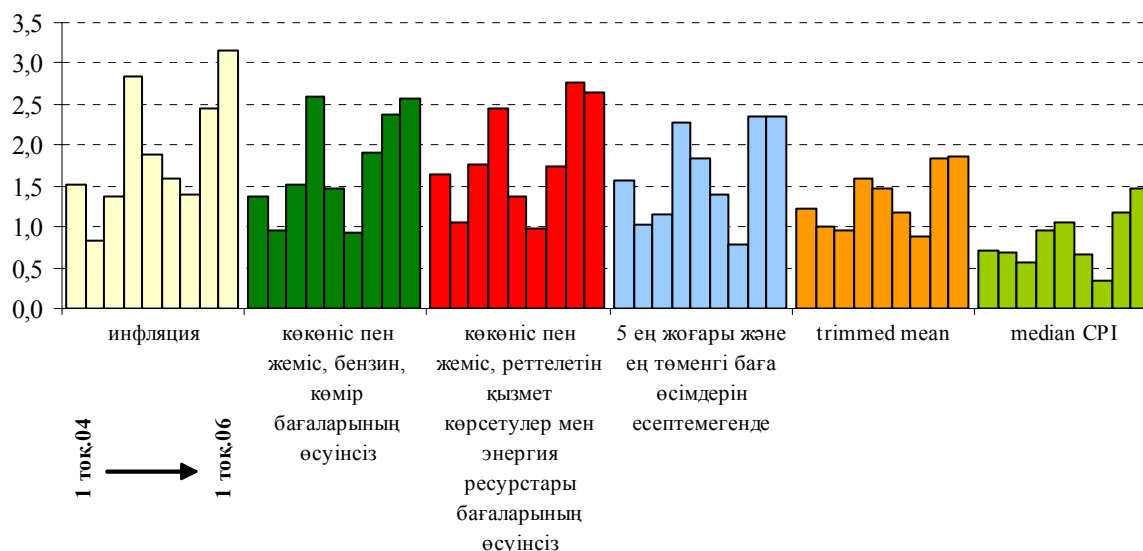
Жиынтық сұраныс айтарлықтай бюджеттік шығыстармен «жылынады», бұл инфляция қысымының ұлғаюына себепші болады. Ағымдағы жылғы қаңтар-наурызда мемлекеттік бюджеттің шығындары өткен жылғы тиісті кезеңмен салыстырғанда 53,9% болды.

в. Базалық инфляция

2006 жылғы 1-тоқсанда тұтыну нарығындағы бағаның жалпы деңгейінің өсуі өткен тоқсанмен салыстырғанда 2-нұсқа бойынша базалық инфляцияны қоспағанда, барлық әдістер бойынша есептелген базалық инфляцияның өсуімен қатар жүрді (3-график).

3-график

2004-2005 жылдардағы инфляция және базалық инфляция (өткен кезеңге қарағанда %)

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Статистика агенттігі

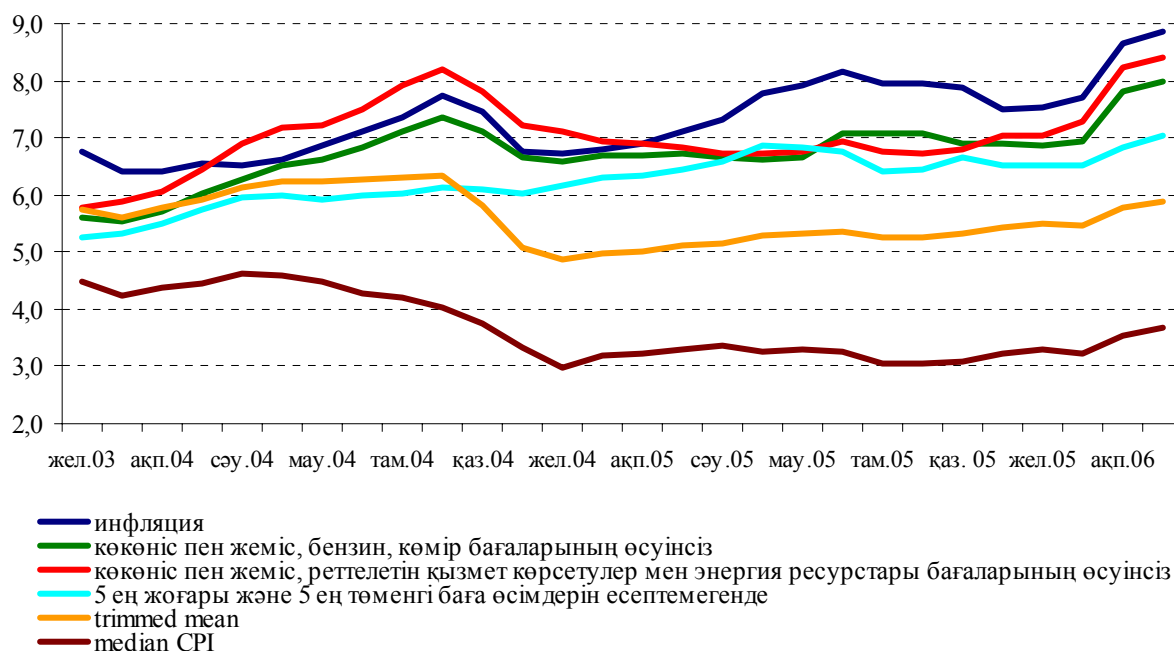
2006 жылғы қаңтар-наурызда жалпы инфляция өсуінің қарқыны оны есептеу кезінде алынып тасталатын тауарлардың және қызмет көрсетулердің (жеміс-жидек және көкөністер, қант, реттелетін қызмет көрсетулер) бағасының едәуір өсуі нәтижесінде барлық әдістемелер бойынша есептелген базалық инфляцияның өсу қарқынынан басым түсті. Өз кезегінде, көлік қызметіне бағаның жоғары өсуі 2-нұсқа бойынша 1-нұсқамен салыстырғанда базалық инфляцияның ең жоғары деңгейде қалыптасуына ықпал етті.

2006 жылы базалық инфляция динамикасы барлық әдістемелер бойынша жылдық көрсетуде өсу үрдісі болды, бұл ретте базалық инфляция көрсеткіштерінің мәні жалпы инфляцияның көрсеткішінен асқан жоқ (4-график).

Жылдық базалық инфляцияның ағымдағы жылдың 1-тоқсанындағы өсу қарқынының үдеуі осы кезеңге тән сипат және көп жағдайда жекелеген тауар нарықтарындағы ахуалға байланысты болды. Инфляцияның динамикасы азық-түлік тауарларының жекелеген түрлерінің және халыққа ақылы қызмет көрсету бағасының едәуір өсуімен айқындалды, яғни тұтыну бағаларына ықпал ететін факторлар ұзақ мерзімді санатқа жатқызылмайды және жергілікті сипатта болады.

4-график

**Инфляция және базалық инфляция
(жылдық көрсетумен%)**

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Статистика агенттігі

с. Экономиканың нақты секторындағы бағалар

Өнеркәсіптік өндірістегі бағалар

Қазақстан Республикасы Статистика агенттігінің деректері бойынша 2006 жылғы 1-тоқсанда өнеркәсіп өнімін шығарушы кәсіпорындар бағаны 6,4% (2005 жылғы 1-тоқсанда – 5,3%) көтерді. Шығарылған өнім 6,6% қымбаттады, өндірістік сипатта қызмет көрсету бағасы – 3,3% өсті. Түпкілікті мақсаты бойынша жіктелген өнім топтарынан аралық тұтыну өнімі 7,1%, өндіріс құралдары – 4,3%, тұтыну тауарлары – 3,5% қымбаттады.

Кен өндіру өнеркәсібі кәсіпорындарының өніміне баға 2006 жылғы қаңтар-наурызда 9,5% (2005 жылғы қаңтар-наурызда – 7,3%) жоғары болды. Бағаның негізгі өсімі мұнай және газ конденсатын өндіруге тиесілі. Шығарушы кәсіпорындардың мұнай өнімдерінің бағасы 2006 жылғы 1-тоқсанда автомобиль бензинінің 2,5% арзандауы нәтижесінде 0,7% төмендеді, бұл ретте мазут - 4,7%, дизель отыны – 2,7% қымбаттады. Тұтастай алғанда шығарушылардың энергия ресурстарының бағасы 2006 жылғы қаңтар-наурызда 9,3% (2005 жылғы 1-тоқсанда – 5,5%) қымбаттады.

Өңдеу өнеркәсібіндегі өндірушілер бағасының өсуі 2006 жылғы 1-тоқсанда 2005 жылғы тиісті кезеңмен салыстырғанда баяулады: 3,6% қарағанда 2,4%. Әлемдік нарықтарда түсті металдарға бағаның елеулі артуы олардың ішкі нарықта қымбаттауына себепші болды. Мәселен, мырыш, өңделмеген алюминий, мыс қымбаттады. Қара металл және ферроқұймалар прокаты, керісінше арзандады.

Республикада шығарылған азық-түлік өнімдеріне бағаның өсімі 2006 жылғы қаңтар-наурызда 3,2% болды. Бағаның ең жоғары өсуі қант шығару кезінде тіркелді. Сондай-ақ балық және балық өнімдері, сүт тағамдары, ет және ет өнімдері қымбаттады.

Электр энергиясын, газды және суды өндіру және бөлу бағалары мен тарифтері 2006 жылғы 1-тоқсанда 2,4% (2005 жылғы 1-тоқсанда – 1,9%) өсті.

2006 жылғы наурызда өнеркәсіп өндірісіндегі бағалардың жылдық өсуі (2006 наурызда 2005 жылғы наурызға қарағанда) 21,5% (2005 жылы – 20,3%) деңгейіне жетті.

Ауыл шаруашылығындағы бағалар

Қазақстан Республикасы Статистика агенттігінің деректері бойынша 2006 жылғы 1-тоқсанда ауыл шаруашылығы өнімін өндірушілердің сату бағасы 0,9% (2005 жылғы 1-тоқсанда – 1,3%) өсті. Ауыл шаруашылығындағы баға динамикасы мал шаруашылығы өніміне бағаның 2,5% өсуі аясында қалыптасты, бұл ретте өсімдік шаруашылығының өнімі 0,3% арзандады.

2006 жылғы 1-тоқсандағы мал шаруашылығы өнімінің ішінде сүттің, шошқа, ірі қара мал, жылқы, қой етінің бағасы барынша өсті. Құс етінің және жұмыртқаның бағасы арзандады.

Талданып отырған кезеңде өсімдік шаруашылығының өніміне бағаның төмендеуі дәнді дақылдардың, оның ішінде бидайдың арзандауына себепші болды. Осы уақытта көкөніс дақылдарының, оның ішінде көкөніс өнімінің (томат, қияр) парникте өсірілетін түрлеріне, картопқа, бас пиязға, сәбізге бағаның маусымдық көтерілуі байқалды.

Ауыл шаруашылығы өнімінің бағасы 2006 жылғы наурызда 2005 жылғы наурызбен салыстырғанда өзгерген жоқ (2005 жылы – 0,4% өсті). Бұл ретте мал шаруашылығы өнімі 9,4% (2005 жылы –10,5% өсуі) қымбаттады, өсімдік шаруашылығының өнімі 7,1 (2005 жылы –7,2% төмендеуі) арзандады.

Кәсіпорындардың мониторингі

2006 жылғы 1-тоқсанда өткен тоқсанмен салыстырғанда дайын өнімге сұраныстың ұлғаюы сауал жүргізілген кәсіпорындардың 27,2% (2005 жылғы 4-тоқсанда – 35,3%) байқады, сонымен бірге сұранысы тұрақты кәсіпорындардың үлесі (48,7% – 56,4% дейін) ұлғайды. 2006 жылғы 2-тоқсанда сұранысы тұрақты кәсіпорындар үлесінің төмендеуі (44,2% дейін) күтілуде, сұраныстың ұлғаюы сауал жүргізуге қатысқан кәсіпорындардың 35,5 %-ында күтілуде.

2006 жылғы 1-тоқсанда 2005 жылғы 4-тоқсанмен салыстырғанда дайын өнім бағасына қатысты ахуалдың нашарлағаны байқалды. Бағаның өсуі туралы кәсіпорындардың 29,5% мәлімдеді, өткен тоқсанда олардың үлесі 24,2% болды. Бұдан басқа, бағасы тұрақты кәсіпорындардың үлесі 68,9% – 65,6% дейін төмендеді. 2006 жылғы 2-тоқсанда баға ахуалын тұрақтандыру күтілуде: баға тұрақты кәсіпорындардың үлесі 57,8% дейін, өніміне бағаның өсуі болжанып отырған кәсіпорындардың үлесі 26,7% дейін төмендейді.

Шикізатқа және материалдарға қатысты баға ахуалы 2006 жылғы 1-тоқсанда (4-тоқсанмен салыстырғанда) жақсарған жоқ. Бағаның өсуі байқалған кәсіпорындардың үлесі 54,1% – 55,4% дейін көбейді, бағаның тұрақталуы туралы сауал жүргізілген кәсіпорындардың 40,0% мәлімдеді, өткен тоқсанда олардың үлесі 40,6% болды. 2-тоқсанда бағаның тұрақталуы кәсіпорындардың 29,4%, бағаның өсуі – сауалға қатысқан кәсіпорындардың 47,2% күтілуде.

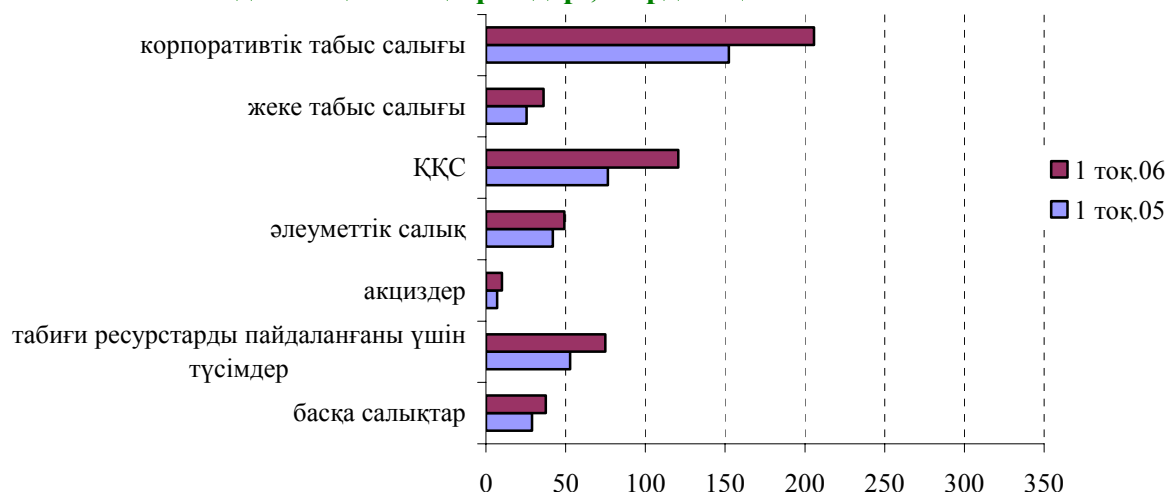
2. Салық-бюджет саясаты

Қазақстан Республикасы Қаржы министрлігінің деректері бойынша 2006 жылғы 1-тоқсанда мемлекеттік бюджеттің кірісі 556,8 млрд. теңге болды. Өткен жылдың тиісті кезеңінің көрсеткіштерімен салыстырғанда олар 40,6% көбейді.

Мемлекеттік бюджеттің негізгі кіріс көлемі салық түсімдеріне (95,9%) тиесілі, оның құрылымында неғұрлым ірі болып табылатындар: корпоративтік табыс салығы, ҚҚС, әлеуметтік салық, табиғи ресурстарды пайдаланғаны үшін түсімдер (5-график). Қарастырылып отырған кезеңде ҚҚС бойынша түсімдер 2005 жылғы 1-тоқсанмен салыстырғанда отандық өндіріс өнімінен, сол сияқты импортталатын тауарлардан алымдардың өсуі есебінен 57,8% көбейді. Акциздер алымы 43,8%, жеке табыс салығы және табиғи және басқа ресурстарды пайдаланғаны үшін түсімдер – 41,6%-дан ұлғайды. Корпоративтік табыс салығы бойынша түсімдер 35,1% ұлғайды.

5-график

Мемлекеттік бюджеттің салық түсімдері, млрд. теңге

Дерек көзі: Қазақстан Республикасы Қаржы министрлігі

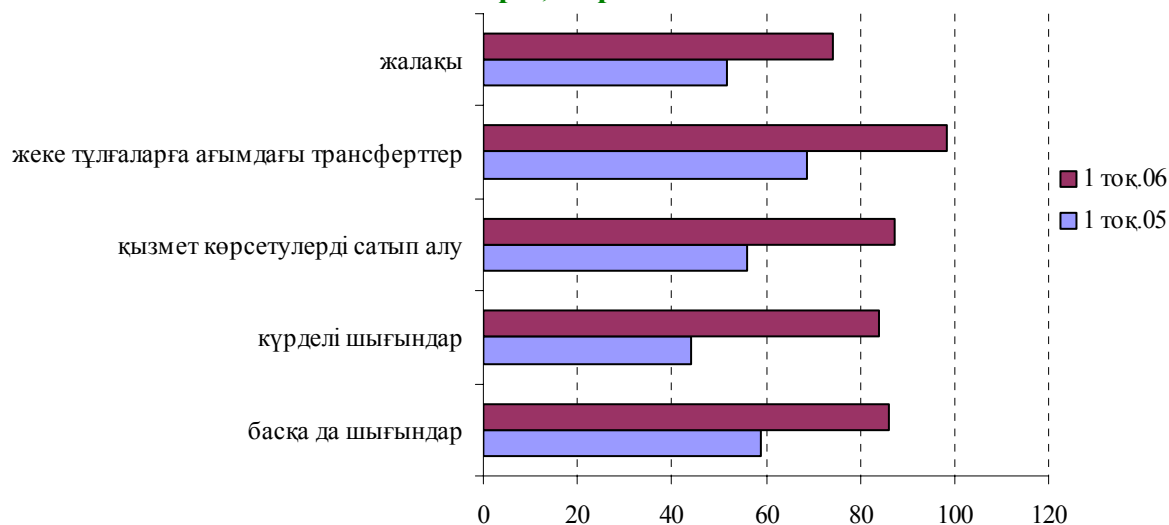
Мемлекеттік бюджеттің салықтық емес түсімдері 26,5% ұлғайды. Салықтық емес түсімдердің өсуі мемлекеттік меншіктен (6,8%) түскен кірістердің, ең бастысы, «Байқоңыр» кешенін пайдаланғаны үшін жалдау ақысының, айыппұлдардың, өсімпұлдардың, санкциялардың (3,4%) түсуі есебінен, сондай-ақ басқа да салықтық емес түсімдердің (3,3 есе) ұлғаюымен қамтамасыз етілді.

Негізгі капиталды сатудан түсімдер мемлекеттік мекемелердің мемлекеттік мүлкін сатудан, мемлекеттік материалдық резервтен тауарларды, сондай-ақ жерді және материалдық емес активтер сатудан түскен кірістердің өсуі нәтижесінен 3,5 есе көтерілді.

2006 жылғы 1-тоқсанда мемлекеттік бюджеттің шығындары 430,1 млрд. теңгеге қаржыландырылды. Өткен жылдың осы кезеңінің көрсеткіштерімен салыстырғанда шығындар 53,9% көбейді. Ағымдағы шығындар 2006 жылғы 1-тоқсанда 51,3%, күрделі шығындар – 90,2% өсті (6-график).

6-график

Мемлекеттік бюджеттің шығындары, млрд. теңге

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Қаржы министрлігі

Бюджет шығындарының құрылымындағы едәуір үлесті қолма-қол нысанда төленетін (жеке тұлғаларға ағымдағы трансферттер және жалақы бойынша шығыстар), қолма-қол ақшаның динамикасына елеулі ықпал ететін шығыстар алады. Жалақыға арналған шығыстар 44,3%, жеке тұлғаларға трансферттер 43,2% ұлғайды.

Кірістердің шығындардан асып кетуі нәтижесінде мемлекеттік бюджет 126,7 млрд. теңге көлеміндегі оң операциялық сальдомен қалыптасты, бұл 2005 жылғы 1 тоқсанға қарағанда 8,7% көп.

Таза бюджеттік кредиттеу көлемі (өтеу шегерілген бюджеттік кредиттер) 2006 жылдың 1 тоқсанында 4,8 млрд. теңгені құрады, ал 2005 жылдың тиісті кезеңінде ол 1,3 млрд. теңгеге тең болды. Өсу берілген кредиттер көлемінің 26,5% ұлғаюымен және оларды өтеу бойынша түсімдердің 2,6 есе қысқаруымен қамтамасыз етілді.

Қаржы активтерімен операциялар бойынша сальдо 65,8 млрд. теңгеге қарама-қарсы алғанда 46,8 млрд. теңге болды.

Нәтижесінде мемлекеттік бюджет 2006 жылдың 1 тоқсанында 75,0 млн. теңге (2005 жылдың 1 тоқсанында – 49,4 млрд. теңге) профицитпен қалыптасты (7-график).

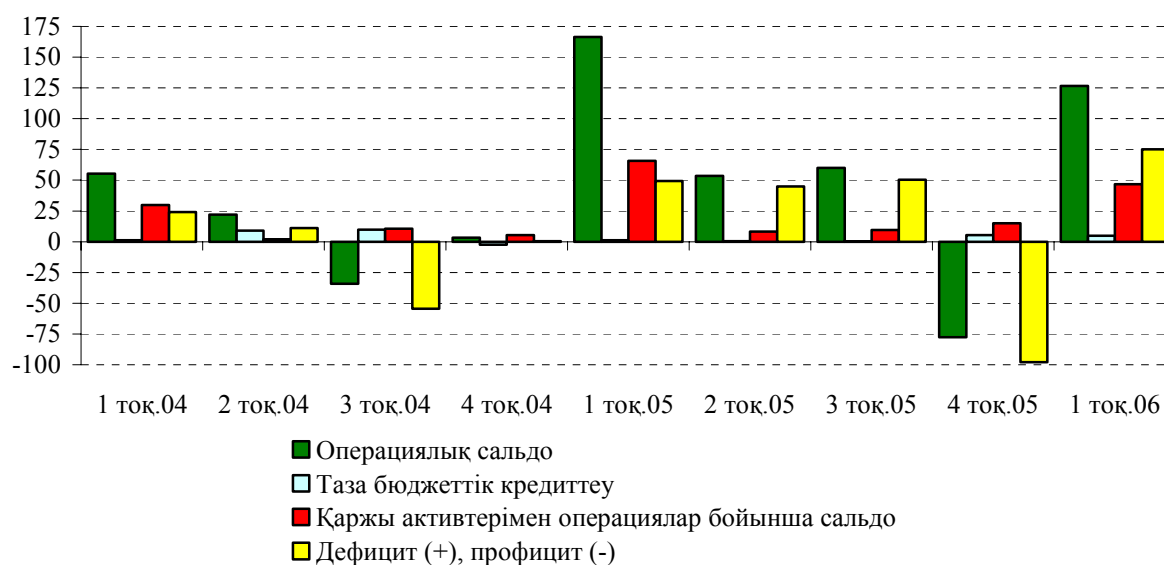
Ықтимал дефицитті қаржыландыру көздері былайша қалыптасты: займдардың түсуі – 38,9 млрд. теңге, оларды өтеу – 22,9 млрд. теңге. Нәтижесінде Үкіметтің уақытша бос ақшасы 2006 жылдың 1 тоқсанында 91,0 млрд. теңгеге ұлғайды.

Үкіметтің ішкі қарызы 2005 жылғы желтоқсанмен салыстырғанда 2006 жылғы наурызда 310,8 млрд. теңгеге дейін 4,3% ұлғайды және орта және ұзақ мерзімді қазынашылық міндеттемелер шығарумен қамтамасыз етілді.

Үкіметтің сыртқы борышы өткен тоқсанмен салыстырғанда 2006 жылғы 1 тоқсанда 1,8 млрд. АҚШ долларына дейін, 1,1% өсті (8-график).

7-график

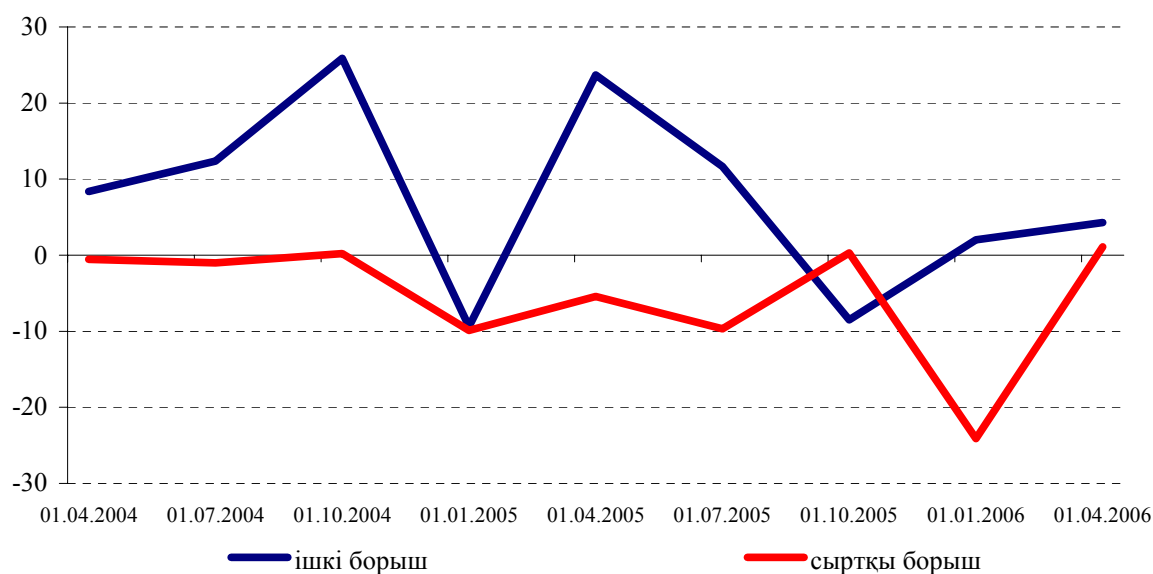
Мемлекеттік бюджеттің орындалуы, млрд. теңге

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Қаржы министрлігі

8-график

Үкімет борышының динамикасы
(өткен кезеңге қарағанда %)

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Қаржы министрлігі

3. Ақша-кредит саясаты

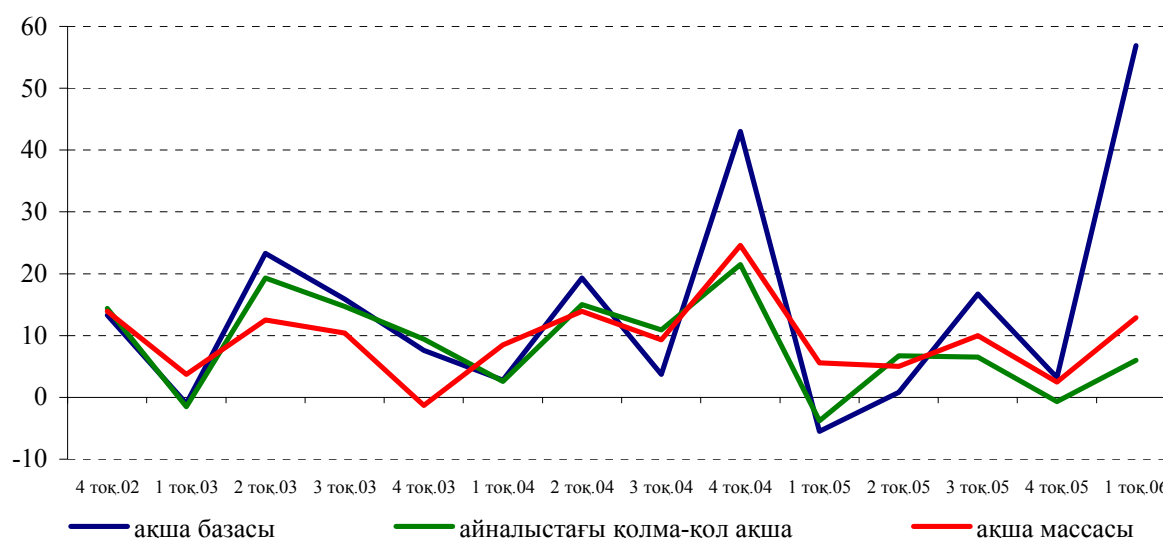
а. Ақша ұсынысы

Соңғы жылдар ішінде ақша агрегаттарының қозғалысында әдетте, әрбір жылдың басында олардың өсу қарқынының маусымдық бәсеңдеуі байқалады. Осындай бәсеңдеудің себебі ақша агрегаттары көлемінің қаңтар айында біршама төмендеуі және олардың кейіннен біртіндеп өсуі болып табылады.

Дегенмен 2006 жылы жағдай өзгеше қалыптасты. Ақша агрегаттары көлемі қаңтар айында шамалы төмендегеннен кейін, олардың ақпан және наурыз айларында өсуі өткен жылдардың тиісті айларының көрсеткіштерінен басым болатын қарқынды көрсетті (9-график). Нәтижесі ретінде ақша базасы және ақша массасы өзінің 2005 жылдың аяғындағы көлемінен ақпан айында, айналыстағы қолма-қол ақша – наурыз айында асып түсті.

9-график

Ақша агрегаттарының динамикасы (өткен кезеңге қарағанда %)

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

Ақша базасы

2006 жылдың 1 тоқсанына тән ерекшеліктердің бірі ақша базасының 1040,4 млрд. теңгеге дейін 56,9% едәуір кеңеюі болды. Осы кеңею Ұлттық Банктің таза ішкі активтері қысқарған кезде, оның таза сыртқы активтерінің ұлғаюымен қамтамасыз етілді.

Ұлттық Банктің таза халықаралық резервтері 2006 жылғы 1 тоқсанда жартысынан астам – 11,1 млрд. АҚШ долларына дейін 56,8% ұлғайды. Ұлттық Банктің ішкі валюта нарығында валюта сатып алуы және Үкіметтің шоттарына шетел валютасының түсуі Ұлттық қордың активтерін толықтыру және Қаржыминінің сыртқы борышына қызмет көрсету бойынша операциялардың жүргізілуіне қарамастан, таза валюталық қорлардың 62,8% ұлғаюына алып келді. Жүргізілген операциялардың және оның әлемдік нарықтағы бағасының 13,8% өсуі нәтижесінде алтындағы активтер 19,8% ұлғайды.

Ұлттық Банктің таза ішкі активтерінің 2006 жылғы 1 тоқсанда азаюына Үкіметтің Ұлттық Банктегі шоттарындағы қалдықтардың едәуір өсуі (2,9 есе) нәтижесінде Үкіметке талаптардың төмендеуі (3,1 есе) себеп болды. Үкіметті қоспағанда экономиканың басқа секторларына талаптар 22,3% қысқарды. Олардың ішінде қаржы ұйымдарына талаптар айналыстағы қысқа мерзімді ноталар көлемінің ұлғаюы нәтижесінде 13,9% азайды. Басқа да ішкі таза активтер 30,1% өсті (1-кесте).

1-кесте

**Ұлттық Банктің активтері мен пассивтерінің өзгеру динамикасы
(өткен тоқсанға қарағанда %)**

	1 тоқ.05	1 тоқ.06
Таза сыртқы активтер	1,9	50,3
Таза ішкі активтер	-16,0	-36,1
Таза ішкі кредит	-18,8	-65,7
Үкіметке таза талаптар	-98,4	-212,2
қаржы ұйымдарына талаптар	-3,3	-13,9
қалған экономикаға талаптар	-15,7	-86,5
Басқа да таза ішкі активтер	1,9	30,1
Ақша базасы	-5,5	56,9

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

2006 жылғы 1 тоқсанда ақша базасының құрылымында екінші деңгейдегі банктердің Ұлттық Банктегі депозиттері, яғни «байланысты» ақша біршама деңгейде өсті. Олардың «байланыстылығы» Ұлттық Банк ақша-кредит саясатын жүргізу кезінде сыйақы ставкаларын реттеудің негізгі құралы ретінде қаржы нарығында банктердің Ұлттық Банктегі мерзімді депозиттерін пайдалануында көрінеді. Бұл ретте, банктердің Ұлттық Банктегі мерзімді депозиттерінің өсуі методологиялық түрде ақша базасының ұлғаюына алып келсе де, ақша ұсынысының нақты өсуі болмайды.

Ақша базасы екінші деңгейдегі банктердің мерзімді депозиттерін қоспағанда 2006 жылғы 1 тоқсанда 15,8% кеңейді.

Екінші деңгейдегі банктер бойынша монетарлық шолу

2006 жылғы 1 тоқсан екінші деңгейдегі банктердің ресурстық базасының өсуімен сипатталды. Олардың активтері 11,9% ұлғайды. Бұл ретте ішкі активтер 15,3% өскен кезде таза сыртқы активтер 23,0% қысқарды.

Таза сыртқы активтердің азаюы талаптардың 3,3% төмендеуіне және бір мезгілде резидент еместер алдындағы міндеттемелердің 7,5% өсуіне байланысты болды.

Қолма-қол шетел валютасы көлемінің 18,4% және резидент емес банктердегі депозиттердің 30,4% азаюы кредиттердің және резидент еместерге басқа қаржылық талаптардың, оның ішінде бағалы қағаздар бойынша тиісінше 6,9% және 11,9% өскеніне қарамастан банктердің резидент еместерге талаптарының төмендеуіне алып келді.

Екінші деңгейдегі банктердің резидент еместер алдындағы міндеттемелерінің өсуі еркін айырбасталатын валюталармен тартылған кредиттердің 6,8%, сондай-ақ валюталардың басқа түріндегі міндеттемелердің 2,1 есе ұлғаюымен қамтамасыз етілді.

2006 жылғы 1 тоқсанда екінші деңгейдегі банктердің ішкі активтерінің құрылымындағы ішкі кредиттердің көлемі 5,9% ұлғайды және экономикаға талаптардың 5,9% және Үкіметке талаптардың 4,5% өсуімен қамтамасыз етілді. Басқа да ішкі активтер 14,1% қысқарды.

Екінші деңгейдегі банктердің ішкі активтерінің құрылымындағы Ұлттық Банкке талаптар 2005 жылғы желтоқсан айымен салыстырғанда 2006 жылғы наурызда Ұлттық Банкте орналастырылған депозиттердің 2,9 есе ұлғаюы есебінен 2 есе өсті. Банктердің кассаларындағы қолма қол ұлттық валюта 6,2% қысқарды.

Екінші деңгейдегі банктер пассивтерінің құрылымындағы депозиттер басқа пассивтер 4,8% қысқарған кезде 14,3% өсті (2-кесте).

2-кесте

**Екінші деңгейдегі банктер бойынша монетарлық шолу
(өткен тоқсанға қарағанда %)**

	1 тоқ.05	1 тоқ.06
Таза сыртқы активтер	-3,1	-23,0
резидент еместерге талаптар	26,9	-3,3
резидент еместер алдындағы міндеттемелер	15,4	7,5
Ішкі активтер	7,3	15,3
Ұлттық Банкке талаптар	0,1	102,5
Ішкі кредит	9,2	5,9
Үкіметке таза талаптар	11,2	4,5
экономикаға талаптар	9,1	5,9
Басқа да таза ішкі активтер	-8,8	-14,1
Пассивтер	8,8	11,9
депозиттер	11,4	14,3
басқалары	-9,5	-4,8

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

Ақша массасы

2006 жылдан бастап ақша массасының есебінен кредиттік серіктестіктердің шоттары алынып тасталды, сондықтан ақша массасы Ұлттық Банк пен екінші деңгейдегі банктердің шоғырландырылған шолуын білдіреді.

2006 жылдың 1 тоқсанында ақша массасы 2332,6 млрд. теңгеге дейін, 12,9% ұлғайды. Ақша массасының өсуіне ішкі активтер қысқарған (1,0%) кезде банк жүйесінің таза сыртқы активтерінің ұлғаюы әсер етті.

Таза сыртқы активтердің құрылымындағы өсу банк жүйесінің талаптары бойынша және сол сияқты олардың алдындағы міндеттемелер бойынша болды.

Депозиттік ұйымдардың ішкі активтерінің өсуі экономиканы кредиттеу көлемінің жоғары өсуінің сақталуымен қамтамасыз етілді, нәтижесінде банк жүйесінің осы талаптары 2006 жылдың 1 тоқсанында 5,5% ұлғайды. Үкіметке таза талаптар 98,8% қысқарды. Банк жүйесінің басқа да таза ішкі активтері 9,2% төмендеді (3-кесте).

Ақша массасын негізгі құрайтындар – айналыстағы қолма-қол ақшаның және банк жүйесіндегі депозиттердің динамикасын талдау көрсетілген компоненттердің соңғылары ақша массасының өсуіндегі басым орынды алып отырғанын растайды. Айналыстағы қолма-қол ақшаның көлемі 2006 жылғы 1 тоқсанда 436,7 млрд. теңгеге дейін 6,0%, ал ақша массасының құрылымында банк жүйесіндегі депозиттер 1895,9 млрд. теңгеге дейін, 14,7% ұлғайды. Нәтижесінде соңғыларының ақша массасының құрылымындағы үлесі 80,1% – 81,3% дейін өсті (4-кесте).

2006 жылғы 1 тоқсанда ақша массасы өсуінің ұлғаюымен салыстырғанда ақша базасы кеңеюінің едәуір жоғары қарқыны ақша мультипликаторының 3,12 - 2,24 дейін төмендеуіне себеп болды.

3-кесте

**Ақша массасы өзгерістерінің динамикасы
(өткен тоқсанға қарағанда %)**

	1 тоқ.05	1 тоқ.06
Ақша массасы	5,8	12,9
Таза сыртқы активтер	1,2	239,9
Ішкі активтер	9,5	-1,0
Үкіметке таза талаптар	-107,6	-98,8
экономикаға талаптар	8,9	5,5
басқа да таза ішкі активтер	-0,3	-9,2

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

4-кесте

**Ақша массасы компоненттері өзгерістерінің динамикасы
(өткен тоқсанға қарағанда %)**

	1 кв.05	1 кв.06
Ақша массасы	5,8	12,9
айналыстағы қолма-қол ақша	-3,8	6,0
резиденттердің депозиттері	8,7	14,7

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

– Айналыстағы қолма-қол ақша

Айналыстағы қолма-қол ақша 2006 жылғы 1 тоқсанда 436,7 млрд. теңгеге дейін 6,0% ұлғайды. 2005 жылғы осындай кезеңде олар 3,8% қысқарды. Екінші деңгейдегі банктердегі және банк операцияларының жекелеген түрлерін жүзеге асыратын ұйымдардағы қолма-қол ақша айналымы жөніндегі деректер қолма-қол ақшаның өсуіне әсер ететін факторларды айқындауға мүмкіндік береді (5-кесте).

2006 жылғы 1 тоқсанда айналыстағы қолма-қол ақшаның көлеміне олардың ұлғаюы және сол сияқты олардың азаюы бойынша факторлар әсер етті.

Іскерлік белсенділіктегі маусымдылық айналыстағы қолма-қол ақша көлемінің азаюына себепші болған негізгі факторлары болды. Сөйтіп, оның 2005 жылғы 4 тоқсанмен салыстырғанда 2006 жылғы 1 тоқсандағы төмендеуі экономика салаларындағы тауарлар, жұмыстар және қызметтерді сатып алу және сату бойынша қолма-қол ұлттық валютаны пайдалана отырып жасалатын операциялар көлемінің азаюына әкеліп соқтырды. Сонымен бірге жалақы төлеу үшін қолма-қол ақша беру қысқарды, бұл өткен тоқсандағы мерекелік және жаңа жыл алдындағы жоғары қосымша төлемдермен түсіндіріледі.

Осы факторлардың әсер етуі айналыстағы қолма-қол ақшаның ұлғаюына себепші болған факторлардың әсер етуімен толық өтелді. 2006 жылғы 1 тоқсандағы осындай факторлар шетел валютасымен операциялар, зейнетақылар мен жәрдемақылар төлеу үшін беру, сондай-ақ айналыстағы қолма-қол ақшаны берудің басқа да баптары болды.

Теңгенің АҚШ долларына қатысы бойынша бағамының едәуір нығаюы операциялардың негізгі көлемі АҚШ долларына сай келетінін ескере отырып, халық тарапынан шетел валютасын сату бойынша операциялардың өсуіне және шетел валютасын сатып алу бойынша операциялардың қысқаруына алып келді.

5-кесте

Банктердің кассалары арқылы қолма-қол ақша беру және түсімдер сальдосы (өткен тоқсанға қарағанда %)

	1 тоқ.05	1 тоқ.06
Тауарлар, қызмет көрсетулер және орындалған жұмыстар ақы төлеу үшін беру сатудан түсімдер	-39,1 -26,5 -15,0	-51,0 -24,9 -10,6
Жалақы (банкоматтардағы, жеке тұлғалардың талап ету бойынша салымдары мен ағымдағы шоттарындағы ақшаны есепке ала отырып)	-17,9	-16,9
Ауыл шаруашылығы өнімі	-62,1	-59,0
Шетел валютасымен операциялар валюта сатып алуға беру валюта сатып алудан түсімдер	-5,9 -15,3 -5,0	58,1 21,7 -39,1
Жеке тұлғалардың мерзімді салымдары салымдарды беру салымдарға түсімдер	75,9 36,5 -8,5	-429,7 10,4 34,0
Зейнетақы және жәрдемақы	6,4	3,2
Басқа да баптар	-31,3	5,9
Берудің және түсімдердің жиынтық сальдосы	-95,6	168,3

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

2006 жылғы 1 қаңтардан бастап республикалық және жергілікті бюджеттерден төленетін зейнетақылар мен жәрдемақыларды индекстеу қолма-қол теңге берудің 2005 жылғы 4 тоқсанмен салыстырғанда 2006 жылғы 1 тоқсанда 3,2% ұлғаюына алып келді.

– Резиденттердің депозиттері

Резиденттердің депозиттері 2006 жылғы 1 тоқсанда 1895,9 млрд. теңгеге жетіп, 14,7% өсті, бұл ретте ұлғаю халықтың (7,2%) және сол сияқты банктік емес заңды тұлғалардың (18,8%) депозиттері бойынша байқалады. Бұл ретте экономиканың нақты секторын кредиттеудің негізгі көздерінің бірі болып табылатын басқа депозиттердің үлесі жоғары деңгейде – депозиттер көлемінің 67,8% сақталды (6-кесте).

Депозиттердің динамикасын, негізінен, банктік емес заңды тұлғалардың 2006 жылғы 1 тоқсанда тиісінше 25,1% және 24,6% ұлғайған және резиденттердің барлық депозиттері өсуінің жартысынан астамын қамтамасыз еткен аударылатын және басқа да теңгедегі депозиттері айқындады.

Депозиттер құрылымындағы өзіндік ерекшеліктер 2006 жылғы 1 тоқсанда шетел валютасындағы үлестің төмендеуі болып табылады. Бұл көбінесе теңгенің едәуір нығаюы жағдайында кәсіпорындар мен халықтың өздерін валюталық тәуекелге ұшыратпауға тырысуына байланысты.

6-кесте

**Резиденттер депозиттерінің өзгеру динамикасы
(өткен кезеңге қарағанда%)**

	1 тоқ.05	1 тоқ.06	үлес, % ¹
Резиденттердің депозиттері	8,7	14,7	100,0
Теңгемен аударылатын депозиттер	7,0	23,0	25,1
Халықтың	-2,9	11,2	3,4
банктік емес заңды тұлғалардың	8,7	25,1	21,8
Теңгедегі басқа депозиттер	6,9	22,5	37,0
Халықтың	8,8	19,8	16,1
банктік емес заңды тұлғалардың	5,1	24,6	20,9
Шетел валютасымен аударылатын депозиттер	70,2	-6,7	7,1
Халықтың	0,6	-21,4	0,9
банктік емес заңды тұлғалардың	86,8	-3,9	6,1
Шетел валютасындағы басқа депозиттер	1,6	6,2	30,8
Халықтың	5,5	-3,9	18,0
банктік емес заңды тұлғалардың	-0,5	14,7	12,8

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

б. Ақша-кредит саясатының құралдары және операциялары

2006 жылғы 1 тоқсанда Ұлттық Банктің ақша-кредит саясаты Қазақстанның қаржы нарығындағы және атап айтқанда, екінші деңгейдегі банктердегі өтімділіктің өсуінің жалғасуы, сондай-ақ шетел валютасына ұсыныстың оған сұраныстан едәуір асып түсуі жағдайында жүргізілді. Банктердің Ұлттық Банктегі теңгедегі корреспонденттік шоттарындағы орташа күндік қалдықтар 1 тоқсанда өткен тоқсанмен салыстырғанда 57,1%, ал 2005 жылғы 1 тоқсанмен салыстырғанда 2,8 есе ұлғайды. Бұл ретте олардың ең жоғары көлемі олар бір күнде орташа алғанда 158 млрд. теңгеден астам болған наурыз айына сәйкес келді.

Тұтастай алғанда 2005 жылғы 4 тоқсанда Ұлттық Банктің қаржы нарығындағы операцияларының жалпы көлемі қысқа мерзімді ноталар шығаруды, депозиттер тартуды, коммерциялық вексельдері қайта есепке алуды, сондай-ақ шетел валютасын сатып алу мен сатуды қоса алғанда, алдыңғы тоқсанмен салыстырғанда 86,7% ұлғая отырып, 2878,7 млрд. теңгені құрады. Бұл ретте ақша нарығындағы операциялар көлемі 67,8%, ал валюта нарығында – 5 есе өсті (10-график).

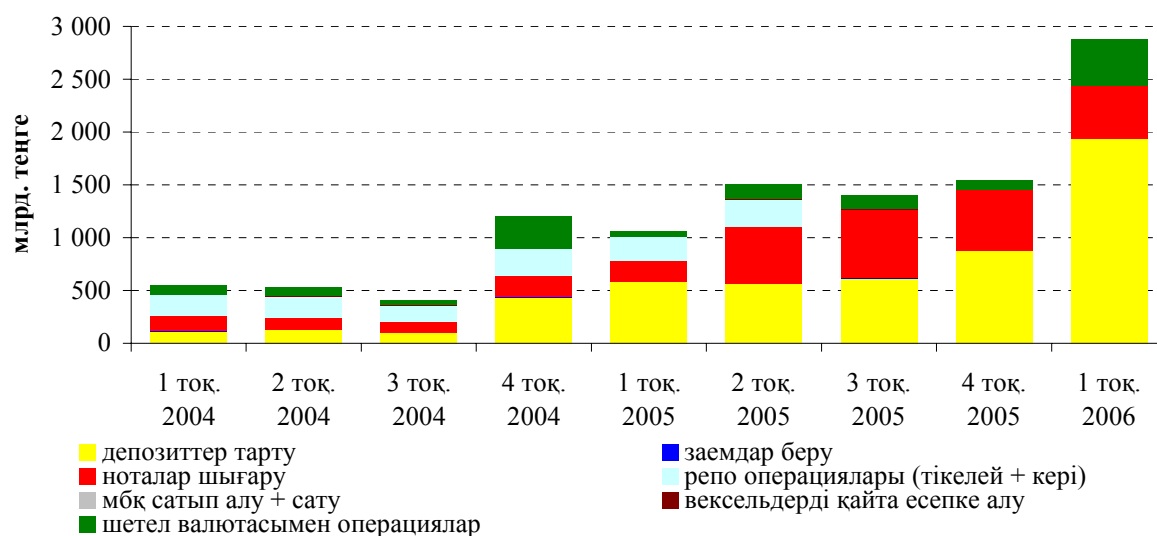
2006 жылғы 1 тоқсанда Ұлттық Банктің ақша нарығындағы операцияларының көлемі Ұлттық Банктің ішкі қаржы нарығындағы операциялары көлемінің 84,8% құрады, 2005 жылғы 4 тоқсанда ол 94,3% жеткен болатын. Бұл ретте Ұлттық Банк екінші деңгейдегі банктерден депозиттер тартты, қысқа мерзімді ноталар шығарды, вексельдерді қайта есепке алуды жүзеге асырды, сондай-ақ кері репо операцияларын жүргізді.

Шетел валютасымен жасалған операциялар Ұлттық Банктің ішкі қаржы нарығындағы операциялары көлемінің 15,2% құрады.

¹ 2006 жылғы 1 сәуірге

10-график

Ұлттық Банктің ішкі қаржы нарығындағы операциялары

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

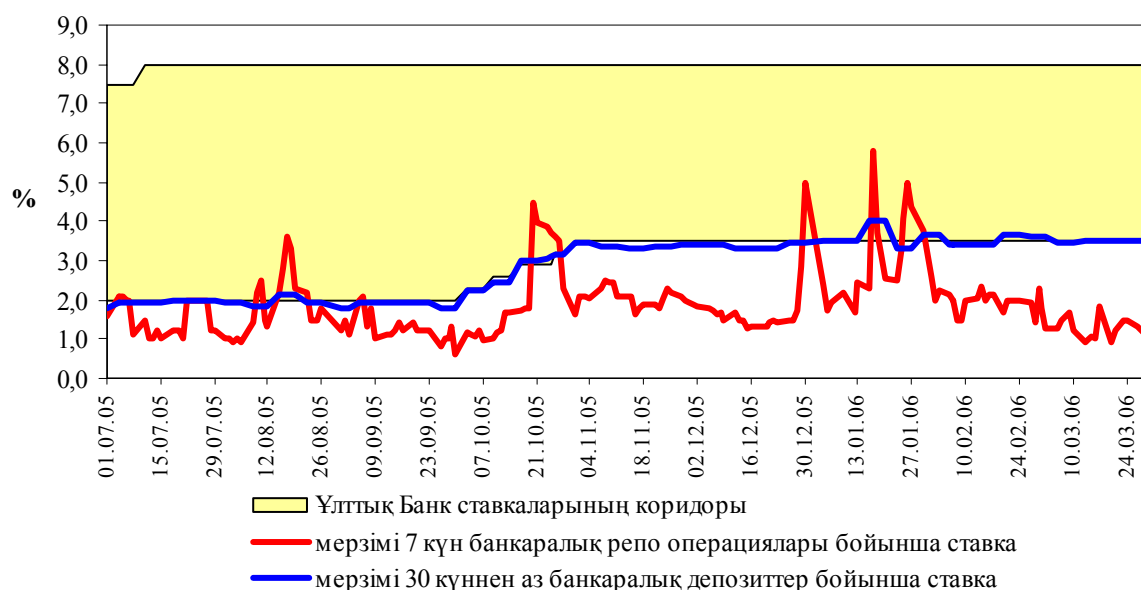
Ұлттық Банктің ставкалары

Ұлттық Банк 2006 жылғы 1 тоқсанда меншікті операциялар бойынша ставкаларды өзгерткен жоқ: ресми қайта қаржыландыру ставкасы 8,0%, банктерден тартылатын депозиттер бойынша ставка 3,5% деңгейінде қалды.

Сөйтіп, Ұлттық Банк ставкаларының 2005 жылғы 1 шілдеден бастап енгізілген дәлізінің шекарасы (жоғарғы шекара – ресми қайта қаржыландыру ставкасы, төменгі шекара – депозиттер бойынша ставка) өзгеріссіз қалды (11-график).

11-график

Ұлттық Банк ставкаларының шекарасы

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

Ұлттық Банктің дәлізін айқындайтын ставкалармен мерзімдері (7 күн) бойынша салыстырылатын банкаралық нарықтағы операциялар бойынша ставкалар 2006 жылғы 1 тоқсанда сирек ерекшеліктермен ставкалар дәлізінің төменгі шекарасынан төмен болды.

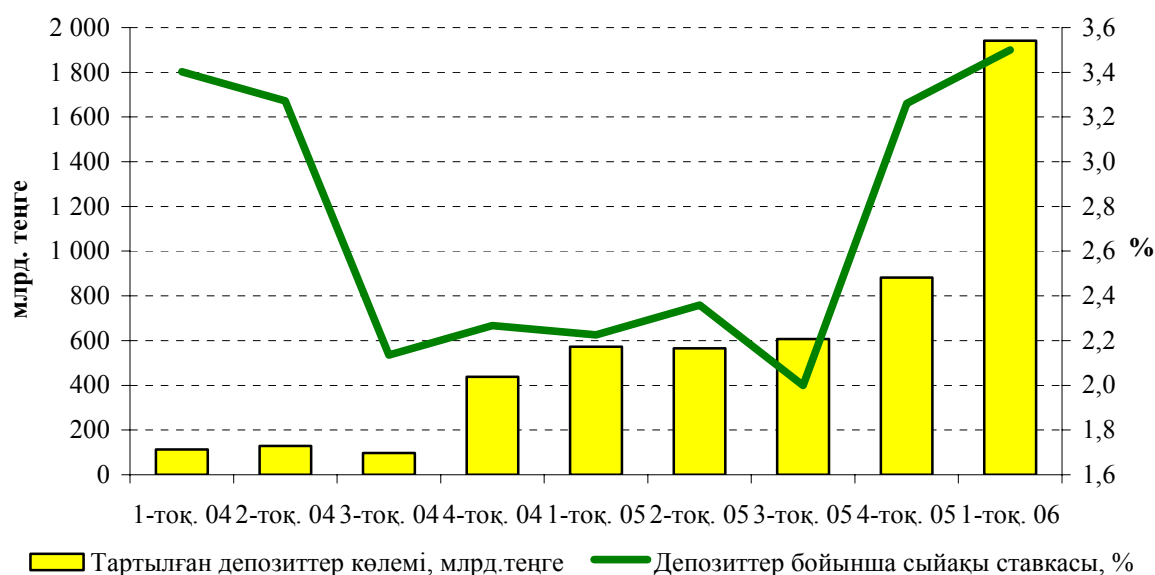
Депозиттер тарту

Депозиттер тарту Ұлттық Банктің операцияларында неғұрлым үлкен көлемге ие. Бұл осы операциялардың қысқа мерзіміне, күн сайын жүргізілуіне, тартудың ең жоғары көлеміне шектеулердің болмауына, сондай-ақ олар бойынша жоғары кірістілікке байланысты.

Ұлттық Банк 2006 жылғы 1 тоқсанда екінші деңгейдегі банктерден 1941,1 млрд. теңге мөлшерінде теңгедегі депозиттерді тартты, бұл тарихи ең жоғары көлем болып табылады. Алдыңғы тоқсанмен салыстырғанда тартылған депозиттердің көлемі 2,2 есе ұлғайды. Депозиттер тарту мерзімдері 7 күнді құрады. Тартылған депозиттер бойынша орташа алынған сыйақы ставкасы 2005 жылғы 4 тоқсанда 3,5% өсті (2006 жылғы 4 тоқсанда – 3,26%) (12-график).

12-график

Ұлттық Банк тартқан депозиттер бойынша сыйақы көлемі және ставкалары

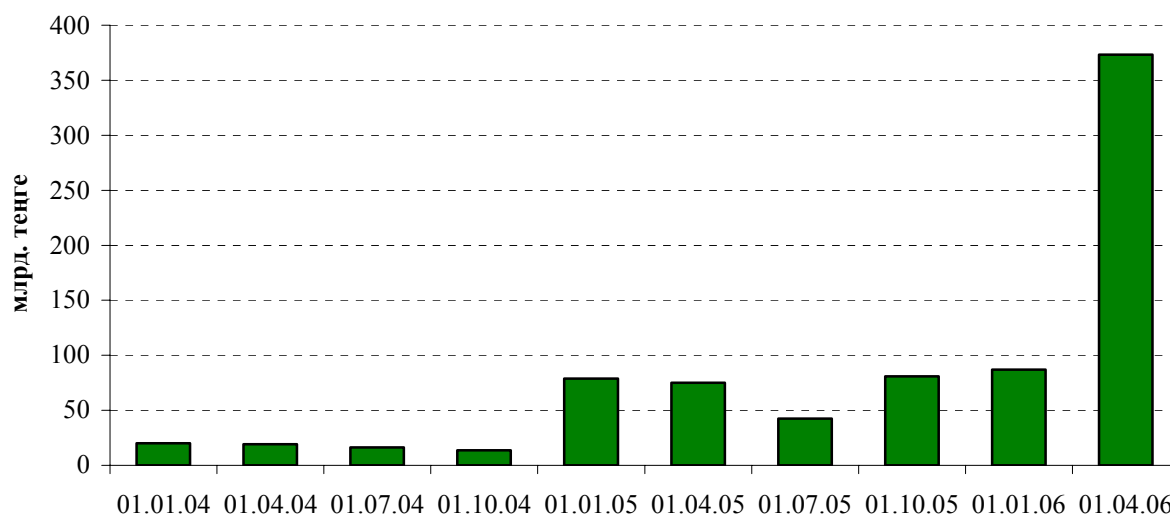

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

Ұлттық Банктің екінші деңгейдегі банктерден тартылған депозиттер бойынша өтелмеген міндеттемелерінің көлемі 2005 жылдың соңындағы көлеммен салыстырғанда 2006 жылғы 1 тоқсанның соңында 373,7 млрд. теңгеге дейін, 4,3 есе өсті (13-график).

13-график

Ұлттық Банктің екінші деңгейдегі банктерден тартқан депозиттер бойынша өтелмеген міндеттемелерінің көлемі

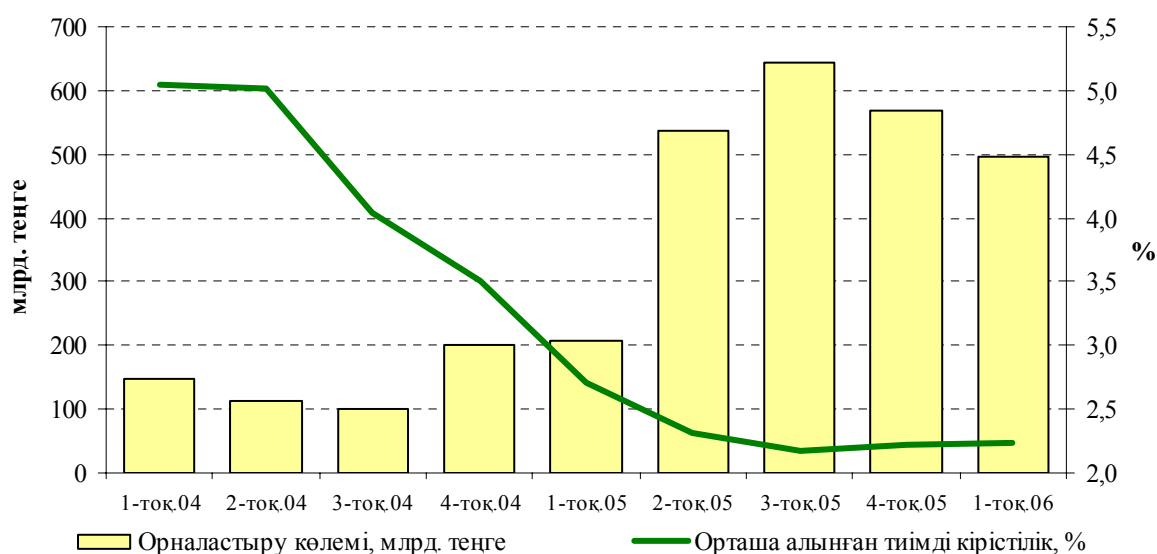
Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

Қысқа мерзімді ноталар шығару

2006 жылғы 1-тоқсанда Ұлттық Банктің қысқа мерзімді ноталарын орналастыру 495,9 млрд. теңге болды, бұл өткен тоқсанның көлемімен салыстырғанда 12,9% аз. Ноталар 28 күндік айналыс мерзімімен шығарылды. Орналастырылған ноталар бойынша кірістілік – 2005 жылғы 4-тоқсандағы 2,22%-дан 2006 жылғы 1-тоқсанда 2,23%-ға дейін аз ғана өсті (14-график).

14-график

Ұлттық Банктің қысқа мерзімді ноталарын орналастыру көлемі және олар бойынша орташа алынған кірістілік (кезең ішінде)

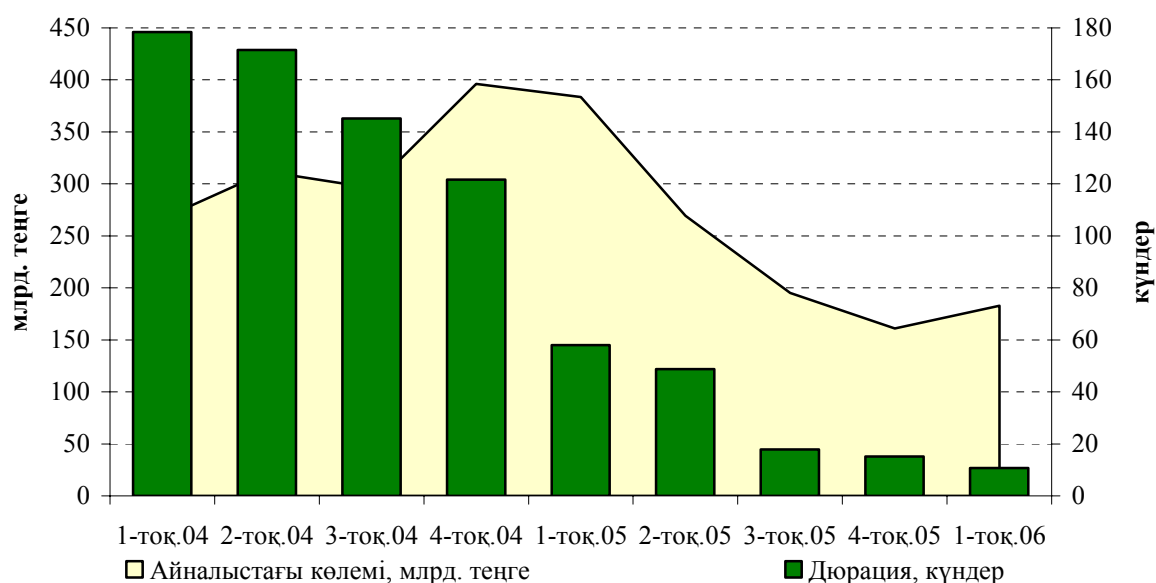
Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

1-тоқсанның ішінде қаңтарда және ақпанда қысқа мерзімді ноталар шығару көлемінің қысқару үрдісі байқалды, бұл наурызда оның айтарлықтай ұлғаюымен ауысты. Наурызда эмиссия 1-тоқсанда шығарылған барлық ноталардың 44% жуығын құрады.

Қысқа мерзімді ноталар көлемі 2006 жылғы наурыздың аяғында 182,9 млрд. теңгені құрады, бұл 2005 жылдың аяғындағы көлемнен 13,6% артық. Айналыстағы ноталар дюрациясы 2005 жылдың аяғында 10,8 күнге дейін төмендеді (15-график).

15-график

Айналыстағы қысқа мерзімді ноталар (кезең аяғында)

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

Заемдар беру

Ұлттық Банк қолданылып жүрген ережелерге сәйкес (1) банктерге және/немесе банк операцияларының жекелеген түрлерін жүзеге асыратын ұйымдарға қайта қаржыландыру заемдары (2) банктерге және/немесе заңды тұлғаларға арнайы мақсаттағы заемдар түрінде, оның ішінде соңғы сатыдағы заем беруші ретінде беретін банктік заемдарды бере алады.

Бұл ретте қайта қаржыландыру заемдарын кері репо операциясын жүргізу арқылы ұлттық валютамен де, сол сияқты шетел валютасымен де (СВОП операциясы) 1 айдан аспайтын мерзімге беруге болады.

2006 жылғы 1-тоқсанда кері репо түрінде ресми қайта қаржыландыру ставкасы бойынша 7 күндік мерзімге берілген қайта қаржыландыру заемдарының көлемі (8,0%) 0,8 млрд. теңгені құрады.

Ұлттық Банк 1-тоқсанда арнайы мақсаттағы заемдарды берген жоқ.

Валюталық бағам

2006 жылғы 1-тоқсан доллар бағамының ішкі валюта нарығында күрт төмендеуімен ерекшеленді. Жалпы алғанда, тоқсанның қорытындысы бойынша теңгенің АҚШ долларына қатысты бағамы 4,01% - 1 АҚШ долл./133,77 теңгеден 1 АҚШ долл./ 128,40 теңгеге дейін нығайды.

АҚШ долларына қатысты теңге бағамының өсу үрдісіне әлемдік валюта нарығындағы жағдай, сондай-ақ шетелдік валюта ұсынысының ішкі валюта нарығындағы сұраныстан едәуір артық болуы себепші болды. Ұсыныстың шамадан артық болу факторларының бірі 2005 жылғы 4-тоқсанда екінші деңгейдегі банктердің сыртқы қарызды тарту барысындағы белсенділігі болды. Сөйтіп, 2005 жылғы 4-тоқсанда екінші деңгейдегі банктердің резидент еместер алдындағы міндеттемелерінің өсуі 4854,2 млн. АҚШ долл. болды.

2006 жылғы қаңтарда әлемдік валюта нарығында доллардың еуроға қатысты деңгейі \$1,188 – \$1,210 дейін, 2% төмендеді. АҚШ Федералдық Резервтік Жүйесі басшысының ауысуы және АҚШ ақша-кредит саясаты болашағының айқын еместігі, сондай-ақ иран ядролық бағдарламасы төңірегіндегі жағдайдың ушығуына байланысты мұнай бағасының өсуі «жүйкеге әсер ететін» факторға айналды. Осы жағдайда теңгенің АҚШ долларына қатысты бағамы ішкі валюталық нарықта номиналдық көрсеткішінде 1,26% (133,77 теңге/АҚШ долл. – 132,08 теңге/АҚШ долл. дейін) нығайды.

2006 жылғы ақпанда әлемдік валюта нарығындағы жағдай доллардың еуроға қатысты әлсіреуінің бірнеше кезеңімен сипатталғанына қарамастан, айдың қорытындысы бойынша доллар бірыңғай еуропалық валютаға қарағанда біржарым айлық максимумға жуық шамада нығайды. Бір айдың ішінде доллар еуроға қатысты \$1,210 – \$1,185 деңгейге дейін 2% өсті, яғни өзінің өткен айдағы түсуін өтеді. Бұған АҚШ экономикасының жоғары қарқынын куәландыратын жаңа статистикалық деректер себепші болды. Сондай-ақ АҚШ ФРЖ-ның жаңа басшысы Бена Бернанкенің Конгресс алдында сөйлеген бірінші сөзі де доллардың пайдасын жақтады. Ол өз сөзінде АҚШ ФРЖ экономиканың өсуімен қатар жүретін жоғары инфляцияның әсерін және энергия тасымалдағыштардың көтерілген бағасын төмендету үшін есептік ставканы қайтадан көтере алатынын атап көрсетті.

Ішкі валюта нарығында ақпанда теңге бағамының АҚШ долларына қатысты динамикасы да әр түрлі бағыттағы үрдістермен сипатталды. Мәселен, 1 ақпаннан 8 ақпанға дейінгі кезең ішінде теңгенің АҚШ долларына қатысты бағамы 0,36% (131,89 теңге/АҚШ долл. – 132,37 теңге/АҚШ долл. дейін) құнсызданды, ал 9 - 28 ақпан аралығындағы кезең ішінде теңгенің АҚШ долларына қатысты (131,96 теңге/ АҚШ долл. – 130,35 теңге/АҚШ долл.) нығаюы байқалды. Жалпы алғанда, осы айда теңге номиналдық көрсеткішінде 1,31% (132,08 теңге/АҚШ долл. – 130,35 теңге/АҚШ долл.) нығайды.

Наурызда әлемдік нарықта доллар еуроға қатысты 2,7% \$1,185 – \$1,217 деңгейге дейін төмендеді. Доллардың түсуі пайыздық ставка тақырыбының және әр түрлі елдердің орталық банктерінің резервтердің бір бөлігін доллардан еуропа валютасына аудару туралы өтініштерінің арқасында тұрақты сипат алып отыр.

АҚШ ФРЖ-ның Ашық нарықтағы операциялар жөніндегі комитеті 28 наурызда өзінің кезекті отырысында федералдық қорлар бойынша ставканы 4,75% дейін көтерді. Ал Еуропа орталық банкінің өкілдері ставкалардың ағымдағы деңгейі өте төмен екенін мәлімдеді. АҚШ-та ставканы көтеру циклының аяқталуы жақын, ал Еуропада таяу арада басталуы мүмкін. Бұл инвесторлардың долларға қатысты жағымсыз көңіл-күйін туғызуға себепші болды. Бұл екі арада Жапонияның Орталық банкі де бағыт-бағдары дәстүрлі пайыздық ставкалар емес (Жапонияда олар іс жүзінде нөлге тең), банктердің орталық банктегі резервтік шоттарындағы қаражат көлемі болып табылатын өзінің ақша саясатын қатаңдата түсетінін мәлімдеді.

Таяу шығыс елдері өздерінің алтынвалюта резервтерінде және сауда-саттық есеп айырысуларында еуроның пайдасына америкалық валютадан бас тарту ойы бар екені жөнінде мәлімдеді. БАӘ орталық банкінің басшысы елдің 10% валюталық резервтерді доллардан еуроға аударуды жоспарлап отырғанын (шамамен 2,3 млрд. доллар)

мәлімдеді. Инвесторлар осы аймақтың басқа банктері бұдан өнеге алуы ықтималдығы жөнінде аландаушылық білдірді.

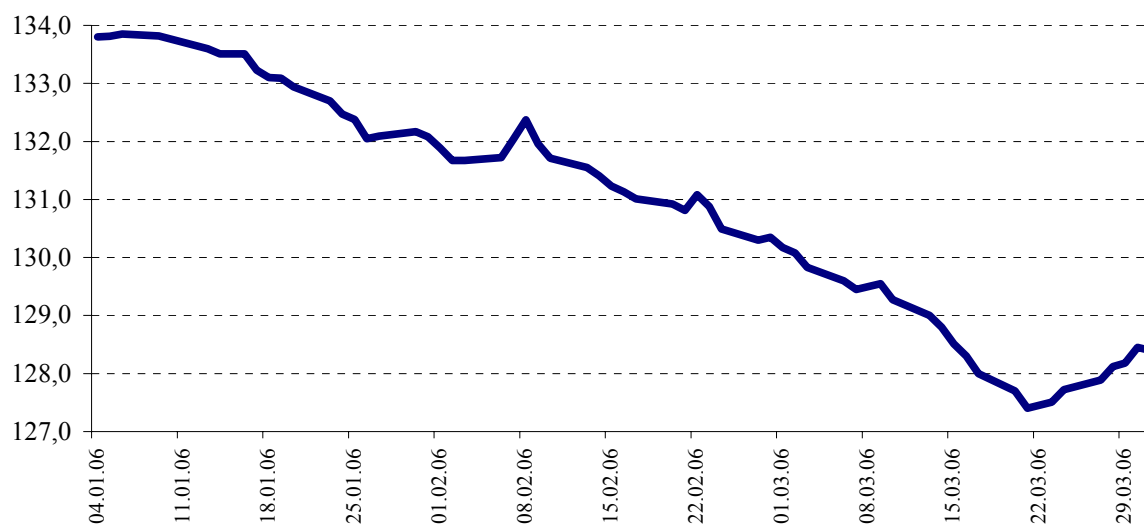
Сондай-ақ ішкі валюта нарығында да инвесторлардың америкалық валютаға деген теріс көзқарасы байқалды, мұны наурыздағы ҚҚБ-дағы және биржадан тыс банкаралық валюта нарығындағы рекордтық сауда-саттықтың көлемі растай алады. Наурызда Қазақстан Қор Биржасындағы биржалық операциялардың көлемі қосымша сауда-саттықтағы мәмілелерді есепке ала отырып, ақпанмен салыстырғанда 53,8%, 2805,8 млн. долл. дейін ұлғайды. Биржадан тыс валюта нарығындағы операциялардың көлемі наурызда 20,8% ұлғайып, 3900,3 млн. долл. болды.

Сауда-саттық көлемінің ұлғаюы арқасында теңгенің АҚШ долларына қатысты бағамы 130,35 теңге/АҚШ долл. – 128,40 теңге/АҚШ долл. дейін, 1,5% нығайды.

Теңгенің орташа алынған айырбас бағамы 2006 жылғы 1-тоқсанда 2005 жылғы 4-тоқсандағы көрсеткішпен салыстырғанда 2,21% нығайып, бір АҚШ доллары үшін 130,28 теңге болды. 1-тоқсан ішінде теңге АҚШ долларына қатысты 1 доллар үшін 127,40-133,85 теңге аралығында өзгерді (16-график).

16-график

Теңгенің АҚШ долларына қатысты номиналдық айырбас бағамының динамикасы

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

Қазақстан нарығындағы теңге бағамының еуропалық валютаға қатысты динамикасына халықаралық қаржы нарығындағы бірыңғай еуропалық валютаның жағдайы ықпалын тигізді. 2006 жылғы 1-тоқсанда теңгенің еуроға қатысты ресми бағамы 2,29% нығайып, кезең аяғында 1 еуро үшін 154,91 теңге болды.

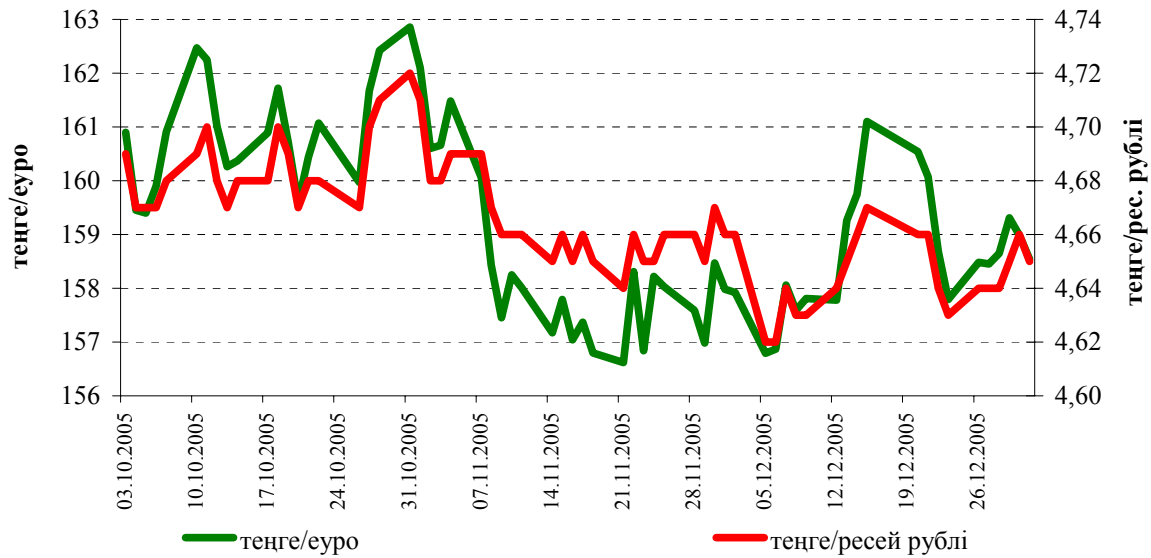
Ресей рублинің теңгеге қатысты бағамының динамикасы, негізінен алғанда, Ресей Орталық Банкінің ресей рублинің валюталар қоржынына қатысты айырбас бағамы жөніндегі саясатымен айқындалды. Мәселен, 2006 жылғы 1-тоқсанда теңгенің ресей рублине қатысты ресми бағамы 0,43% нығайды (17-график).

2006 жылғы 1-тоқсанда биржалық сауда-саттық көлемі доллар позициясында Қазақстан Қор Биржасында 6,1 млрд. АҚШ долл. құрады, бұл 2005 жылғы осындай кезеңдегі көлемінен 3,1 есе көп.

2006 жылғы 1-тоқсанда биржадан тыс валюта нарығындағы операциялардың көлемі өткен жылғы осындай көрсеткішпен салыстырғанда 3,3 есе ұлғайып, 7,6 млрд. АҚШ долл. құрады (18-график).

17-график

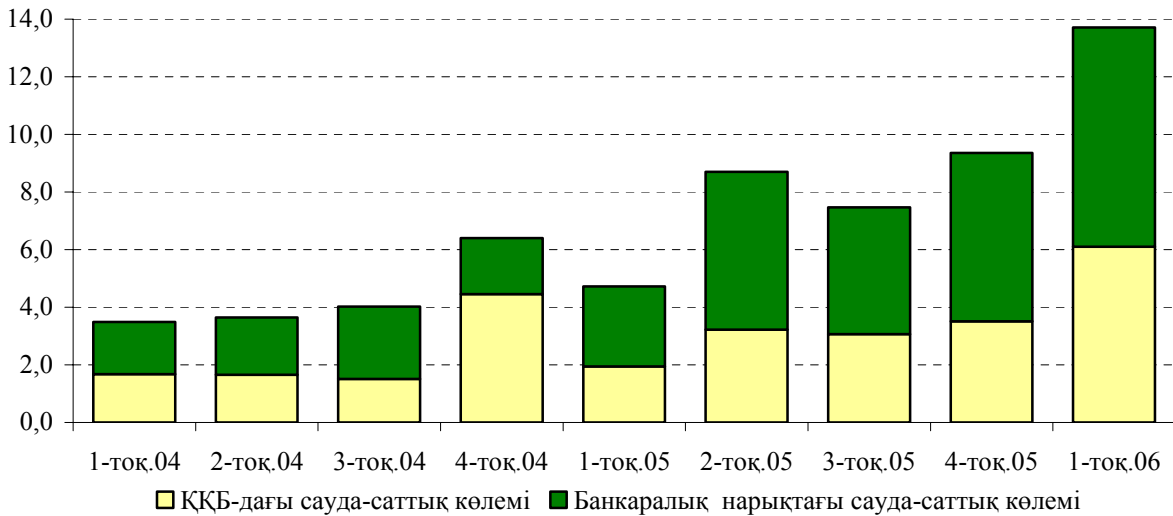
Тенгенің еуроға және ресей рубліне қатысты ресми бағамының динамикасы

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

18-график

Ішкі валюта нарығындағы сауда-саттық көлемі, млрд. АҚШ долл.

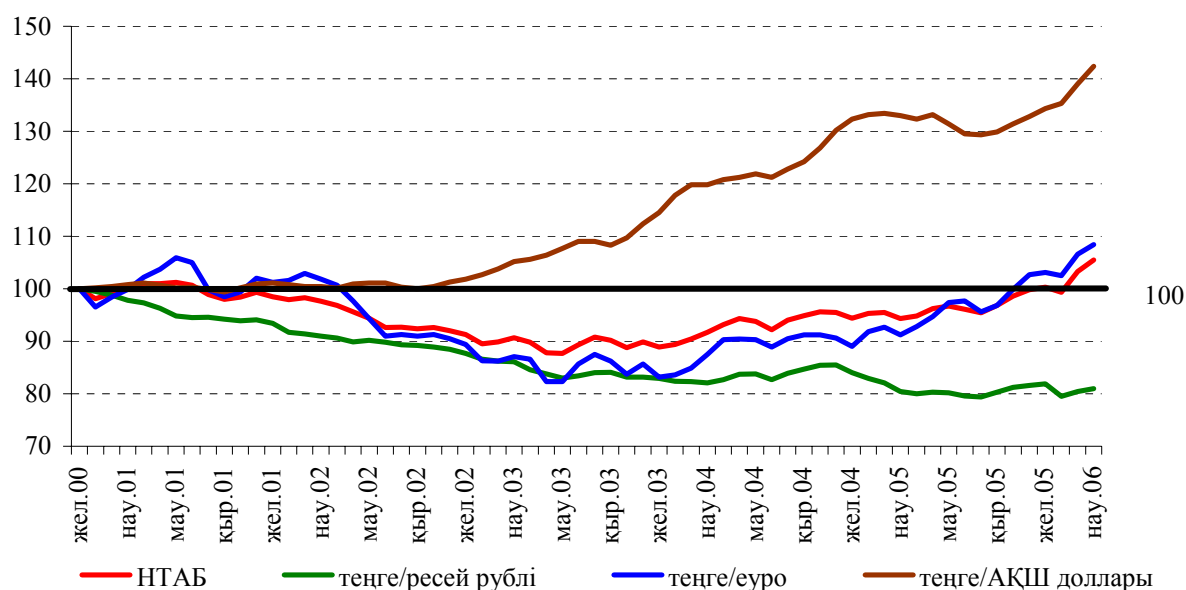
Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

Шетел валютасы ұсынысының ішкі валюталық нарықтағы сұраныстан айтарлықтай артық болуы өткен кезеңдерге қарағанда оған Ұлттық Банктің көбірек араласуына себепші болды. Ұлттық Банктің Қазақстан Қор Биржасына қатысу коэффициенті 50,8% құрады.

Тенгенің нақты тиімді айырбас бағамының (НТАБ) индексі 2006 жылғы 1-тоқсанның қорытындысы бойынша 5,2% өсті. Тенгенің АҚШ долларына және еуроға қатысты нақты нығаюы тиісінше 6,1% және 5,2% болды, ал ресей рубліне қатысты нақты көрсеткіште тенге 1,1% құнсызданды (19-график).

19-график

**Тенгенің нақты айырбас бағамдарының индекстері
(2000 жылғы желтоқсан = 100%)**

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

Вексельдерді қайта есепке алу

2006 жылғы 1-тоқсанда қайта есепке алуға 2,0 млрд. теңге сомаға 11 вексель қабылданды, 12,6 млрд. теңге сомасында вексельдер өтелді. 2006 жылғы 1 сәуірде Ұлттық Банктің портфелінде 1,3 млрд. теңге сомасында вексельдер болды.

Вексельдерді қайта есепке алу бойынша операциялардың көлемі осы операциялар көлемінің аз болуы себепті қаржы нарығындағы өтімділік деңгейіне айтарлықтай ықпалын тигізген жоқ.

4. Инфляция болжамы

а. 2006 жылғы 1-тоқсанға инфляция болжамын бағалау

Инфляцияның 2006 жылғы 1-тоқсанда нақты қалыптасқан деңгейі (3,2%) осы кезеңге арналған болжамнан едәуір (2,3-2,5%) асып түсті.

Нақты инфляция деңгейінің болжамдыдан асып түсуі бүкіл кезең бойында байқалды. Барынша көп ауытқу ақпанда тіркелді – болжам 0,7% болғанда, факт 1,5%, сондай-ақ наурызда – 0,5%-ке қарама-қарсы 0,8% болды.

2006 жылғы ақпанда тұтыну нарығындағы жағдай азық-түлік тауарлары және тұрғындарға ақылы қызмет көрсету бағаларының өсуі ықпалынан қалыптасты. Азық-түлік тауарлары бағаларының өсуі осы айда 2,4% құрады, бұл 1999 жылғы желтоқсаннан бергі ең жоғарғы айлық көрсеткіш болып табылады және, негізінен, қант және жеміс-көкөніс өнімдері бағасының көтерілуіне байланысты болды. Қант бағасының алдыңғы 6 жылғы ақпанда ғана төмендегенін ескерсек, осындай қымбаттауды болжап білу мүмкін емес еді.

Сондай-ақ 2006 жылғы 1-тоқсанда көлік, негізінен, автомобиль және темір жол қызметі құнының өсуі күтпеген жерден жоғары болды.

Бұдан басқа, ұзақ мерзімді сипаттағы бірқатар факторлардың инфляцияға тигізетін ықпалын жете бағаламау орын алып отыр, бұл 2005 жылға да тән болды. Бұл факторлардың арасында жиынтық ұсыныстың ұлғаюынан озып кеткен тұтыну және инвестициялық сұраныстың ұлғаюын, жалақының өсу қарқынының экономиканың өсу қарқынынан алда болуын, экономиканы банктік кредиттеудің едәуір өсуін және, тиісінше, ақша агрегаттарының өсуін, мұнайға және басқа да шикізат тауарларына әлемдік жоғары бағаларды атап көрсету керек.

б. 2006 жылға инфляция болжамы

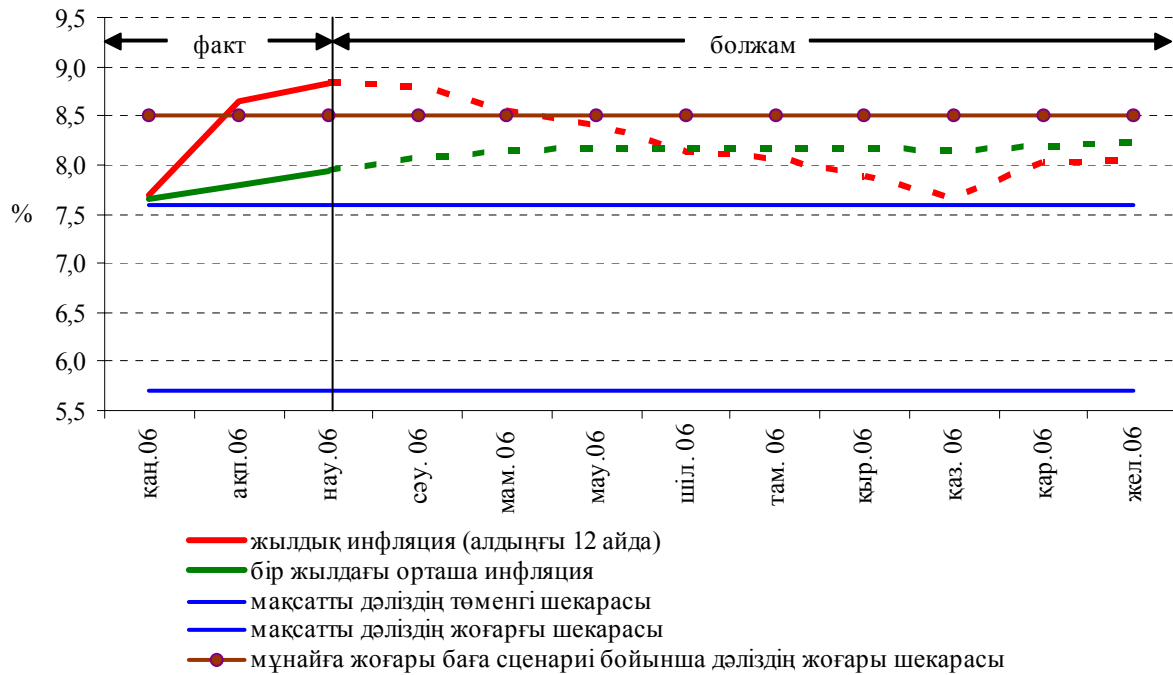
2006 жылы мұнайдың Brent сортының әлемдік орташа бағасы бір баррель үшін 45-60 долл. шегінде қалыптасқан жағдайда, 2006 жылы инфляцияның орташа жылдық деңгейі 5,7-7,3% шегінде болады деп күтілуде (20-график).

Алайда әлемдік нарықтарда қалыптасқан ахуалдың нәтижесінде 2006 жылдың бірінші айларында-ақ мұнайдың әлемдік орташа бағасы бір баррель үшін 60 доллардан асып кетті. Мұнайдың әлемдік бағаларының өсуі (бір баррель үшін 65 долл. астам) 2006-2008 жылдарға арналған Ақша-кредит саясатының негізгі бағыттарында белгіленген мұнайға жоғары баға сценарийінің іске асырылуын көрсетеді. Бұл сценарийде Ұлттық Банк инфляция бойынша бағыт-бағдарды 2006 жылға орта есеппен 6,9-8,5% ауқымында айқындады.

2006 жылы Ұлттық Банк ақша-кредит саясатын қатаңдату жөніндегі шараларды іске асыруды жалғастырады. Қаржы нарығындағы сыйақы ставкаларын реттеудің, сондай-ақ, банктердің артық өтімділігін стерильдеудің негізгі құралдары екінші деңгейдегі банктердің Ұлттық Банктегі депозиттері мен қысқа мерзімді ноталары болып қала береді. Ұлттық Банк депозиттер тарту көлемін шектемейді, алайда олар бойынша ставкаларды айқындайды. Артық өтімділік проблемасының өткірлігін төмендету үшін Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі ең аз резервтік талаптарды есептеу тетігін жетілдіріп отыр.

20-график

2006 жылғы инфляция фактісі және болжамы

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

Ұлттық Банк осы іс-шараларды іске асыру шеңберінде ақша-кредит саясатын қатаңдату жөніндегі шараларды іске асыруды жалғастырды. Мәселен, 2006 жылғы 1 сәуірден бастап ресми қайта қаржыландыру ставкасы 8,5%-ға дейін, тартылатын депозиттер бойынша ставка 3,75%-ға дейін көтерілді. Осы ставкалардың бұдан әрі көтерілу ықтималдығы бар.

2006 жылғы 2-тоқсанға инфляция болжамы

2006 жылғы 2-тоқсанда өткен тоқсанға қарағанда инфляцияның бәсеңдеуі күтіледі. Бұл ретте осы кезеңге болжам 1,4-1,6% құрайды (2005 жылғы 2-тоқсанда – 1,6%), мұның өзі маусымның аяғында жылдық көрсеткіште 8,4% сәйкес келеді.

Осы кезеңдегі тұтыну нарығындағы жағдай көбінесе маусымдылық факторының ықпалымен қалыптасады, бұл өз кезегінде азық-түлік тауарларының жекелеген түрлері бағаларының төмендеуіне әкеледі.

Бұл ретте инфляцияның өткен жылғы деңгейде сақталуын күту әлемдік нарықтарда қалыптасқан жағдайға байланысты болып отыр. Бұдан басқа, жоғары деңгейде сақталып отырған экономикадағы өтімділік, екінші деңгейдегі банктердің белсенді кредит саясаты, шетел валютасының Қазақстанға айтарлықтай әкелінуі 2006 жылғы 2-тоқсанда да тұтыну бағаларын қалыптастыруға өзінің теріс ықпалын тигізетін болады.

Дегенмен, 2005-2006 жылдары Ұлттық Банктің ақша-кредит саясатын қатаңдату және артық өтімділікті стерильдеу жөнінде қабылдаған, атап айтқанда, операциялар бойынша ставкаларды көтеру және банктерден тартылатын депозиттердің және қысқа мерзімді ноталар шығарудың көлемін ұлғайту шаралары инфляцияға тежеуші ықпалын тигізеді деп күтілуде.

2-тоқсанда инфляцияны тежеу сонымен қатар Үкіметтің халықтың кірісін өсіре отырып, тұтыну нарығында бағалардың өсуіне жол бермеу жөніндегі шараларын қамтамасыз етуі тиіс. Мәселен, Қазақстан Республикасы Үкіметінің «Тұтыну

нарығындағы бағаларды тұрақтандыру жөніндегі қосымша шаралар туралы» 2006 жылғы 15 сәуірдегі № 285 қаулысы қабылданды.

Осы қаулыға сәйкес халыққа арналған негізгі тауарлар тобының, бірінші кезекте азық-түлік, әсіресе ет және жеміс-көкөніс өнімдері және қызмет көрсету бағаларының негізсіз өсуіне жол бермеу жөніндегі жұмыс күшейтіледі. Бұдан басқа, бағаны ымыраласып көтеруді болдырмау, теріс ниетті бәсекені, нарық субъектілерін өздерінің артықшылықпен берілген жағдайын теріс пайдалануын анықтау және жол бермеу жөніндегі іс-шаралар әзірленеді. Көтерме және бөлшек сауда нарықтарының желісін құруға, сауда инфрақұрылымын дамытуға ықпал ету, тауар нарықтарында бәсекелестік ортаны дамыту жөнінде шаралар қабылдануда. Сондай-ақ сырттан әкелінетін бірқатар азық-түлік және азық-түлікке жатпайтын тауарларға кедендік алымдар мен төлемдердің ставкаларын төмендету көзделіп отыр. 15 сәуір - 1 қазан аралығындағы кезеңде жас жеміс-көкөніс, жеміс-жидек, тез бұзылатын бақша өнімдерін тасымалдау кезінде темір жол тарифтері 50% төмендейді.

2006 жылғы 3-тоқсанға инфляция болжамы

Өткен жылдар көрсетіп отырғандай, шілде – қыркүйек аралығындағы кезең бүкіл жыл бойынша инфляцияның ең төмен деңгейімен сипатталады, бұл бірқатар тауар және қызмет көрсету бағаларының маусымдық төмендеуіне байланысты.

Инфляцияны белгілі бір деңгейде тежеу 2005-2006 жылдары Ұлттық Банк, сондай-ақ Үкімет қабылдаған шаралардың нәтижесінде қамтамасыз етіледі.

2006 жылғы 3-тоқсанға инфляция болжамы 0,8-1,1% құрайды. Бұл жылдық көрсетуде 7,9-8,1%-ға сәйкес келеді.